BAAC Vlaanderen Rapport Nr. 1734

Archeologienota

Dendermonde station

Deel 1: Verslag van Resultaten

BAAC Vlaanderen bvba
Hendekenstraat 49
9968 BASSEVELDE
info@baac.be

Titel
Archeologienota Dendermonde station. Deel 1: Verslag van Resultaten

Auteur
Toon De Herdt

Erkende archeoloog
BAAC Vlaanderen bvba
OE/ERK/Archeoloog/2015/00020

BAAC-Projectnummer
2021-0221

Plaats en datum
Gent, 2 maart 2021

Reeks en nummer
BAAC Vlaanderen Rapport 1734
ISSN 2033-6896

Wettelijk depot
KBR

© BAAC Vlaanderen bvba. Niets uit deze uitgave mag zonder bronvermelding worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door print-outs, kopieën, of op welke andere manier dan ook.

Inhoud

1 Beschrijvend gedeelte 1
1.1 Administratieve gegevens 1
1.2 Juridisch kader en onderzoektraject 4
1.3 Aanleiding 4
1.4 Huidige situatie en geplande werken 5
1.4.1 Huidige situatie 5
1.4.2 Geplande werken en bodemingrepen 6
1.5 Randvoorwaarden 10
2 Bureauonderzoek 11
2.1 Werkwijze en strategie 11
2.1.1 Onderzoeksdoelstelling 11
2.1.2 Onderzoeksvragen 11
2.1.3 Methoden en technieken 11
2.2 Assessment 13
2.2.1 Landschappelijk kader 13
2.2.2 Historisch kader 20
2.2.3 Cartografische bronnen 21
2.2.4 Archeologisch kader 31
2.3 Synthese onderzoeksresultaten 36
2.3.1 Datering en interpretatie onderzoeksterrein 36
2.3.2 Archeologische verwachting 36
2.3.3 Syntheseplan 36
2.4 Besluit 38
2.4.1 Potentieel op kennisvermeerdering 38
2.4.2 Afweging noodzaak verder vooronderzoek 38
Samenvatting 39
3 Lijsten 40
3.1 Figurenlijst 40
3.2 Plannenlijst 40
3.3 Tabellenlijst 40
4 Bibliografie 41
5 Bijlagen 43

1 Beschrijvend gedeelte

1.1 Administratieve gegevens

Naam site	Dendermonde station		
Ligging	Statieplein z/n, gemeente Dendermonde, provincie Oost-Vlaanderen		
Kadaster	Dendermonde, Afdeling 1, Sectie E, 277/3G en Afdeling 3, Sectie C, 56/3 en openbaar domein		
Coördinaten	Noordwest:	x: 130956,78	y: 190268,40
	Noordoost:	x: 131312,50	y: 190393,81
	Zuidwest:	x: 13211,03	y: 190187,45
	Zuidoost:	x: 131273,74	y: 190229,63
Oppervlakte plangebied	27.770 m²		
Oppervlakte geplande ingrepen	8.968 m²		
Kartering gewestplan	Gemeenschapsvoorziening en openbaar nut		
Projectnummer BAAC Vlaanderen	2021-0221		
Bureauonderzoek – Projectcode	2021B131		
Bureauonderzoek – Erkende archeoloog	BAAC Vlaanderen bvba (OE/ERK/Archeoloog/2015/00020)		
Bureauonderzoek – Betrokken actoren	Toon De Herdt (archeoloog)		
Bureauonderzoek – Betrokken derden	-		

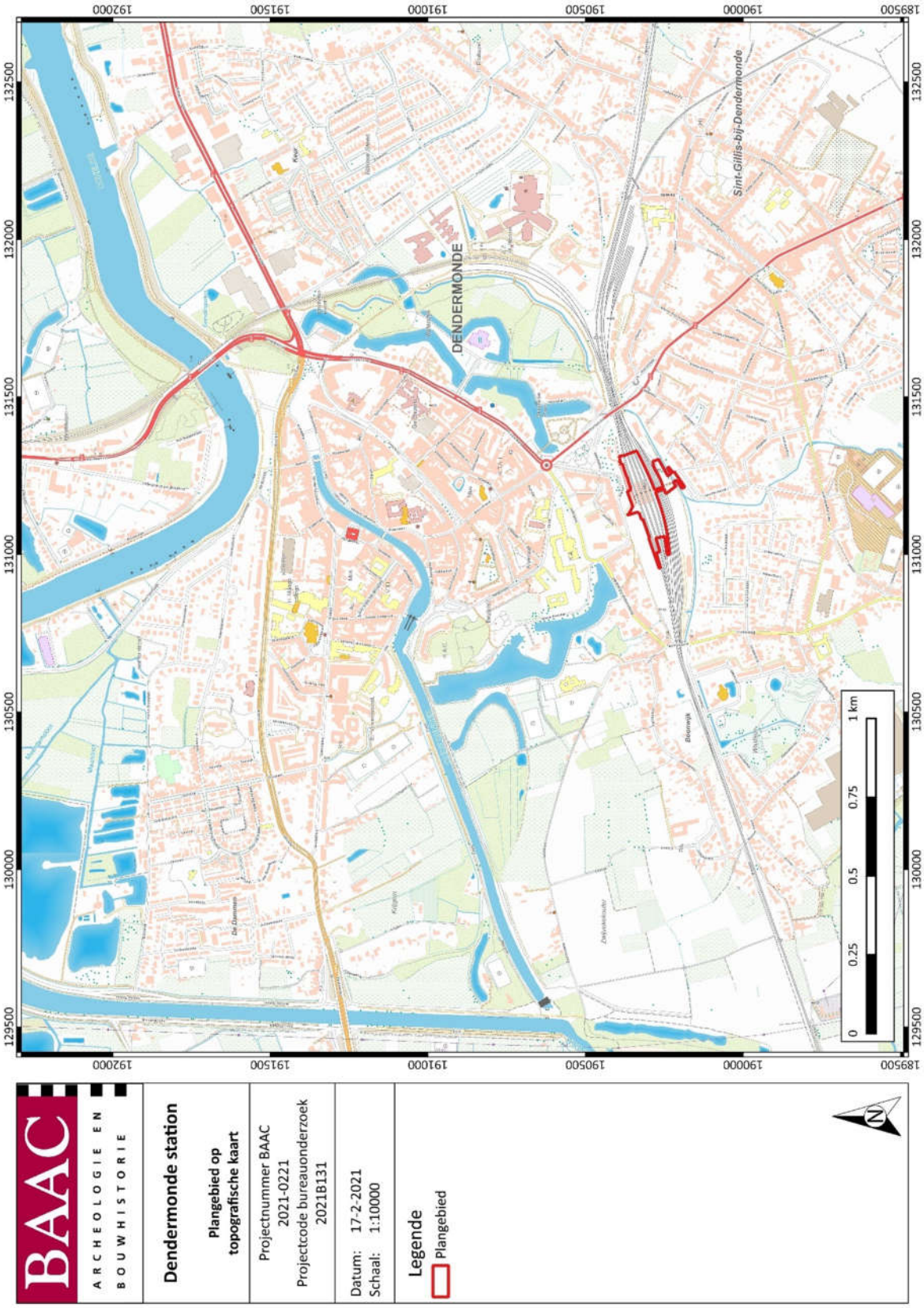

Plan 1: Plangebied op topografische kaart[1] (digitaal; 1:10.000; 17.02.2021)

[1] AGIV 2021d

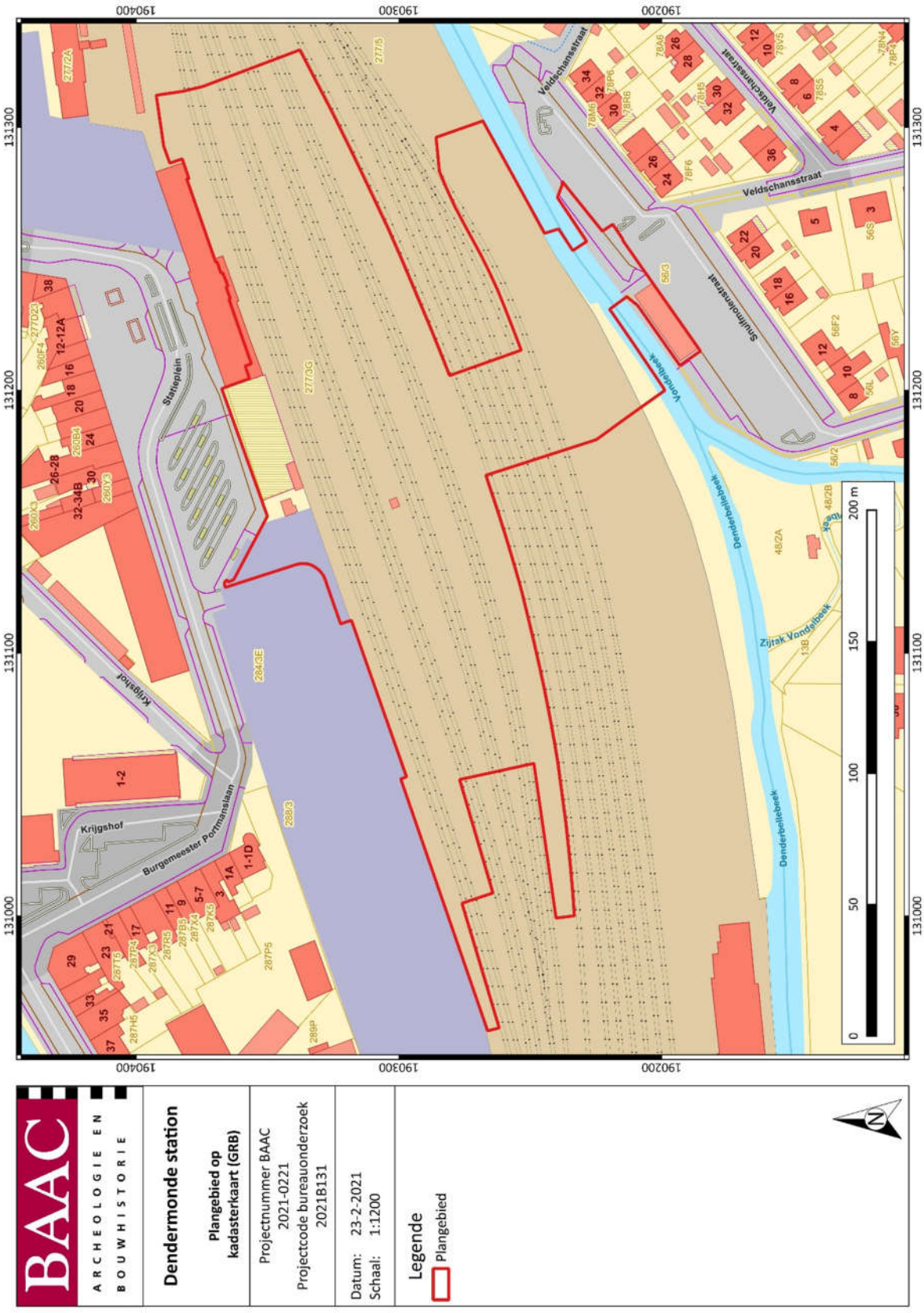

Plan 2: Plangebied op kadasterkaart (GRB)[2] (digitaal; 1:1200; 23.02.2021)

[2] AGIV 2021b

1.2 Juridisch kader en onderzoektraject

In het kader van het Onroerenderfgoeddecreet (decreet van de Vlaamse Regering 12 juli 2013) en het Onroerenderfgoedbesluit van de Vlaamse Regering van 16 mei 2014, is de eigenaar en gebruiker van gronden waarop zich archeologische waarden bevinden, verplicht deze waarden te behoeden en beschermen voor beschadiging en vernieling. Dit kan door behoud *in situ*, als de waarden ingepast kunnen worden in de plannen, of *ex situ*, wanneer de waarden onomkeerbaar vernietigd worden. Het doel van de archeologienota is dat er mogelijkheden gezocht worden om *in situ* behoud te bewerkstelligen of, indien dit niet kan, het formuleren van maatregelen voor vervolgonderzoek waarbij het erfgoed *ex situ* wordt behouden.

Om vast te stellen of bij werkzaamheden archeologische waarden zullen worden vernietigd, is een archeologisch onderzoek nodig. In eerste instantie wordt een **bureauonderzoek** uitgevoerd. Op basis van bekende gegevens van bodemkaarten, uit cartografische en andere historische bronnen en eventueel voorgaand onderzoek in de directe omgeving van het plangebied wordt een inschatting gemaakt van het archeologisch potentieel van het plangebied. Indien uit deze desktopanalyse blijkt dat er een kans is op het aantreffen van archeologische waarden binnen het plangebied, kan het aangewezen zijn de gaafheid van het bodemprofiel en de aanwezigheid van archeologische indicatoren te onderzoeken middels een landschappelijk bodemonderzoek, een veldkartering en/of een geofysisch onderzoek. Deze onderzoeken maken alle deel uit van het **vooronderzoek zonder ingreep in de bodem**. Indien op basis van de resultaten van alle nodige facetten van het vooronderzoek zonder ingreep in de bodem niet voldoende informatie verzameld kan worden om een onderbouwde uitspraak te doen aangaande de beslissing tot behoud *in situ*, vrijgave of opgraving van het terrein, moet in een volgende fase een vooronderzoek met ingreep in de bodem worden uitgevoerd.

Het doel van het eventueel **vooronderzoek met ingreep in de bodem** is een archeologische evaluatie van het terrein. Dit houdt in dat het archeologisch erfgoed opgespoord, geregistreerd, gedetermineerd en gewaardeerd wordt en dat de potentiële impact van de geplande werken op de archeologische resten wordt bepaald. De hiervoor aangewezen methoden zijn archeologische boringen, proefputten en/of proefsleuven. Onderdeel van de evaluatie is dat er mogelijkheden gezocht worden om een eventuele site *in situ* te behouden of, indien dit niet kan, het opstellen van een programma van maatregelen voor vervolgonderzoek (ruimtelijke afbakening, diepteligging, strategie, doorlooptijd, te voorziene natuurwetenschappelijke onderzoeken en conservatietechnieken, voorstel onderzoeksvragen) in de vorm van een opgraving. Het vooronderzoek is uitgevoerd conform de Code van Goede Praktijk 4.0.

1.3 Aanleiding

Naar aanleiding van een aanvraag bij een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen heeft BAAC Vlaanderen bvba een archeologienota opgemaakt. Op het terrein zal door de initiatiefnemer een herinrichting van de stationsinfrastructuur gerealiseerd worden. De geplande werken impliceren verschillende bodemingrepen (waaronder de aanleg van rioleringssleuven en het plaatsen van paalfunderingen) die qua omvang een directe bedreiging kunnen betekenen voor potentieel aanwezig archeologisch erfgoed. Eens het archeologisch bodemarchief aangetast of vernield wordt, betekent dit een onomkeerbaar informatieverlies.

De totale oppervlakte van het plangebied *Dendermonde, station* bedraagt ca. 27.770 m², de geplande bodemingrepen hebben een oppervlakte van 8.968 m². Het plangebied valt buiten een beschermde archeologische site, ligt niet in een archeologisch vastgestelde zone en komt niet voor op de kaart met gebieden waarin geen archeologische waarden (meer) te verwachten zijn (GGA, gebieden geen

archeologie).[3] Daarnaast werden voor het plangebied en de directe omgeving waarden voor 'beschermd onroerend erfgoed' opgenomen in het Geoportaal:

> Oud station Dendermonde[4], classicistisch gebouw uit 1849, werd in 1880 vervangen door een groter houten gebouw op de plek van het huidige station, maar werd nooit afgebroken.
>
> Nieuw station Dendermonde[5], gebouw in nieuwe zakelijkheid. Verving in 1942-43 het houten stationsgebouw uit de late 19e eeuw.

Aangezien het plangebied in gebieden voor gemeenschapsvoorziening en openbare nutsvoorziening ligt, de totale oppervlakte, waarop de vergunning betrekking heeft 27.770 m² bedraagt en de totale oppervlakte van de bodemingreep 1000 m² of meer bedraagt, is volgens het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 een archeologienota vereist. Deze archeologienota, waarvan akte genomen door het agentschap Onroerend Erfgoed, wordt bij de omgevingsvergunningsaanvraag gevoegd.

1.4 Huidige situatie en geplande werken

1.4.1 Huidige situatie

Het plangebied betreft het station van Dendermonde en met name de perrons, de fietsenstalling in het noorden naast het beschermde stationsgebouw, en de zuidelijke uitgang van het station, waar nu enkel een kleine voetgangers- en fietsbrug aanwezig is dat de verbinding vormt tussen het station en de zuidelijke parking, over de Vondelbeek.

Onder de perrons loopt een ondergrondse tunnel, van waaruit trappen toegang verschaffen aan de bovenliggende perrons. De tunnel vertrekt ten noorden ter hoogte van de fietsenstallingen naast het oude stationsgebouw en loopt onder vijf perrons door tot aan de zuidelijke uitgang, waar de tunnel weer naar boven voert en uitkomt op het voetgangers- en fietsbrug over de Vondelbeek.

De perrons zijn voorzien van luifels en verschillende bovenleidingspalen die vrij diep gefundeerd zijn, tot 2 m onder het maaiveld. De tunnel is uitgegraven tot 2,5 m onder het maaiveld. Wat de aanleg van de overige aanwezige infrastructuur betreft, zoals de perrons zelf en het afdak bij de fietsenstalling, is de mate van verstoring niet gekend.

[3] AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2021
[4] INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2021 ID48871
[5] INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2021 ID48297

Figuur 1: Zicht op de huidige perrons in het station van Dendermonde, met luifels, bovenleidingspalen en trappen die toegang geven tot de ondergrondse tunnel[6].

1.4.2 Geplande werken en bodemingrepen

Algemeen

De opdrachtgever plant op het terrein de verregaande herinrichting van de stationsinfrastructuur. De meest opvallende ingreep betreft het vervangen van de ondergrondse tunnel door een bovengrondse passerelle, waarlangs de bezoekers de perrons zullen kunnen bereiken. Daarnaast worden de perrons verhoogd, wordt de riolering voor de afvoer van regenwater onder de perrons en de sporen ingegraven, wordt de fietsenstalling in het noorden vervangen door een nieuw luifelcomplex en wordt er in het zuiden van het station een nieuwe toegang voorzien, eveneens voorzien van een fietsenstalling en een vernieuwde brug over de Vondelbeek.

Verschillende van deze werken brengen een verstoring van de ondergrond binnen het plangebied met zich mee, waarbij eventueel in het plangebied aanwezige archeologische waarden mogelijk vernietigd zullen worden. De aard en de omvang van de ingrepen worden hieronder beschreven.

- Bij de aanleg van de **passerelle** worden verschillende elementen (roltrappen, liftkoker, dragende palen,…) voorzien van **paalfunderingen** die **tot 5 m onder het maaiveld** zullen reiken (precieze diepte nog te bepalen in samenwerking met een ingenieur). Hierbij zal de ondergrond zeer lokaal, maar ingrijpend worden verstoord.

- Het **ingraven van rioleringsbuizen voor de afvoer van regenwater** onder de perrons en in de richting van de Vondelbeek, onder de sporen door, zal een verstoring met zich meebrengen van **1,75 m onder het maaiveld** ter hoogte van de perrons, **tot 2 m onder het maaiveld** in de richting van de Vondelbeek in het zuiden.

- De **perrons** zelf zullen aan de buitenkant, telkens **over een breedte van ongeveer 1 m** worden **gefundeerd tot 60 cm onder het maaiveld**. Verder zal de heraanleg van de perrons zelf geen noemenswaardige verstoring van de ondergrond met zich meebrengen.

- Voorafgaand aan de bouw van de **nieuwe luifel in het noorden** zal de ondergrond daar lokaal **tot 76 cm onder het maaiveld** worden afgegraven.

[6] GOOGLE 2021

- De **nieuwe stationstoegang en fietsenstalling in het zuiden** zal een **verstoring van 0,90 m onder het maaiveld** met zich meebrengen, naast lokaal diepere verstoringen voor de aanleg van riolering, een liftkoker en paalfunderingen onder de passerelle.

- Daarnaast wordt nog voorzien in een **inspectieput** en een **bufferleiding** om de nieuwe riolering te optimaliseren. Deze ingrepen brengen een lokale verstoring van **respectievelijk 3,5 m en 2 m onder het maaiveld** met zich mee.

- Ten slotte wordt er in het zuiden van het station de bestaande fiets- en voetgangersbrug afgebroken, een **nieuwe brug** geplaatst en **de berm naar de Vondelbeek toe verstevigd** waar nodig. Deze werken zullen de ondergrond **niet dieper dan 50 cm** verstoren.

Naast de geplande werken is op het inplantingsplan (Figuur 2) in het paars ook een werfzone voorzien. Deze zone is reeds verhard en hier worden verder geen verstoringen voorzien.

De werken zullen starten met de aanleg van de passerelle. Vanaf deze gebruikt kan worden, worden de toegangen tot de reizigerstunnel afgesloten en wordt deze tunnel enkel nog gebruikt als technische koker en als werftoegang. Van noord naar zuid wordt voorzien om vervolgens elk jaar een van de perrons herin te richten.

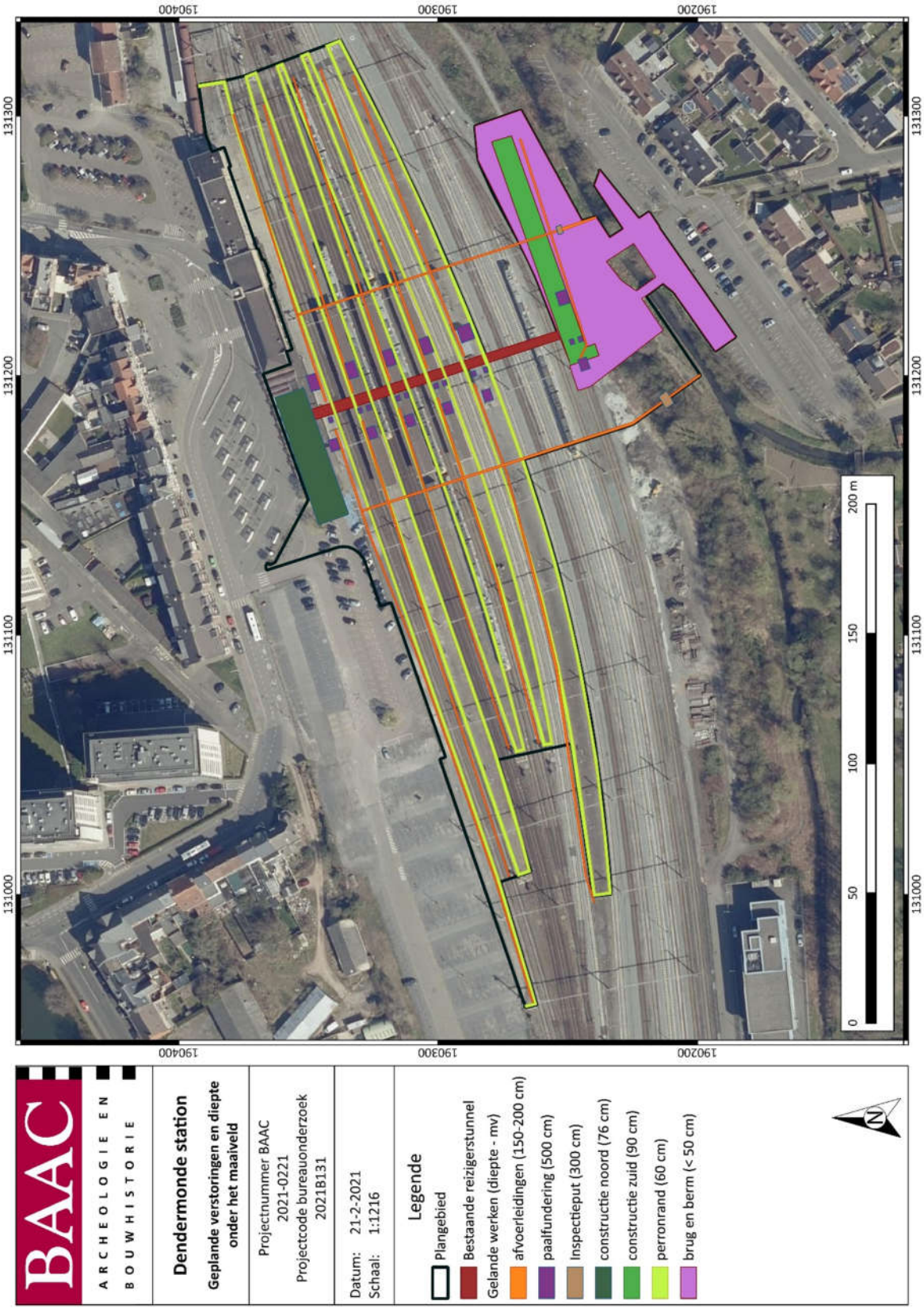

Plan 3: Plangebied met weergave van geplande ingrepen op orthofoto[7](digitaal; 1:1; 21.02.2021)

[7] AGIV 2021c

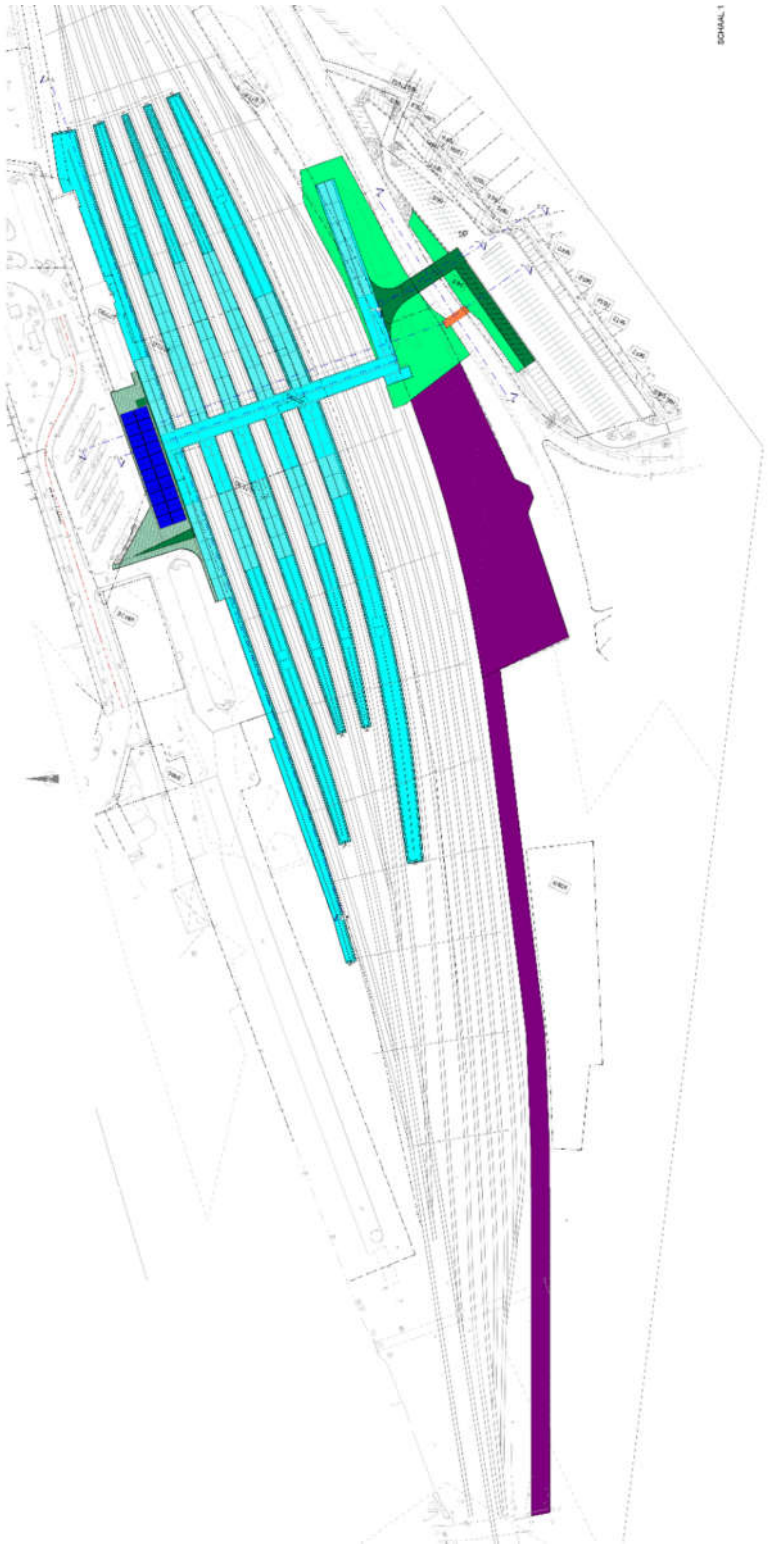

Figuur 2: Overzicht toekomstige inplanting[8]met in het paars de werfzone (niet te verstoren), in het blauw de perrons en de nieuwe passerelle en in het groen de herinrichting van de zuidelijke ingang

[8] Plan aangebracht door initiatiefnemer, grotere resolutie opgenomen in bijlage

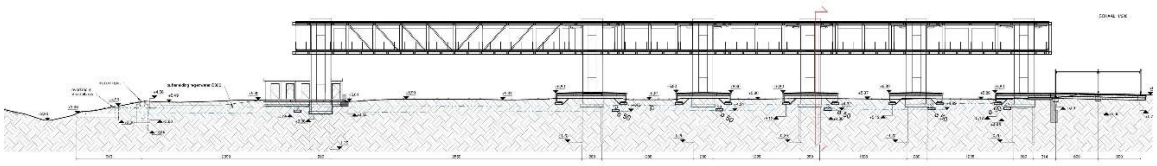

Figuur 3: Doorsnede van de toekomstige inplanting[9]

Impactanalyse

Hoewel er verschillende verstoringen in de ondergrond worden voorzien, in het kader van de herinrichting van de stationsinfrastructuur, zijn de verstoringen eerder beperkt in oppervlakte. De diepste gelande verstoringen (meer dan 1 m onder het maaiveld) betreffen de aanleg van rioleringen en het plaatsen van paalfunderingen. De impact van de werken zal aldus beperkt blijven.

1.5 Randvoorwaarden

Niet van toepassing.

[9] Plan aangebracht door initiatiefnemer, grotere resolutie opgenomen in bijlage

2 Bureauonderzoek

2.1 Werkwijze en strategie

2.1.1 Onderzoeksdoelstelling

Een bureauonderzoek kadert binnen een archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem. Het archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem bereikt het doel van archeologisch vooronderzoek, het vaststellen van de aan- of afwezigheid van een archeologische vindplaats, zonder de mogelijk aanwezige archeologische resten wezenlijk aan te tasten. Het bureauonderzoek bereikt het doel van archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem door de studie van gekende of ontsloten informatiebronnen.

2.1.2 Onderzoeksvragen

Volgende onderzoeksvragen zullen in dit bureauonderzoek behandeld worden:

- Wat zijn de gekende archeologische en historische gegevens en welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologische potentieel van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?
- Is er via archeologisch onderzoek of waarnemingen op aanpalende of nabijgelegen percelen reeds info beschikbaar over de dikte en de opbouw van het aanwezige bodemarchief?
- Zijn er archeologische waarden aanwezig binnen het onderzoeksterrein?

Indien er archeologische waarden aanwezig zijn binnen het onderzoeksterrein:

- Wat is de aard van deze waarden?
- Wat is de impact van de geplande bodemingrepen op deze waarden?

2.1.3 Methoden en technieken

Het doel van het bureauonderzoek is de formulering van een archeologische verwachting van de onderzoekslocatie. Deze verwachting wordt opgesteld op basis van gekende landschappelijke, geologische, archeologische, historische en geografische bronnen.

Een eerste stap bij het formuleren van een archeologische verwachting voor de onderzoekslocatie is deze te situeren binnen een breder landschappelijk kader. Hierbij wordt beroep gedaan op de gekende geografische en geologische bronnen en kaarten.

Administratieve en geografische kaarten:

- GRB/kadasterkaart
- Topografische kaart
- Orthofoto
- Digitaal hoogtemodel
- Tertiairgeologische kaart
- Quartairgeologische kaart

- Bodemkaart

De basis van de desktopstudie bestaat verder uit een historische studie van de onderzoekslocatie en zijn directe omgeving. Hierbij wordt de gekende archeologische en historische vakliteratuur over de onmiddellijke omgeving van het plangebied geconsulteerd.

Een bijkomende belangrijke bron van informatie is het historisch kaartmateriaal. Op basis van deze oude kaarten kan een beeld worden gegeven van de evolutie van de bebouwing in het plangebied door de eeuwen heen, maar met dien verstande dat de draad slechts kan opgepikt worden vanaf het moment dat de eerste kaarten voor het gebied verschenen. Bovendien is de afwezigheid van bebouwing op deze kaarten geen garantie dat er niets geweest is. In de beginperiode van de cartografie werden voornamelijk grotere nederzettingen en belangrijke bouwwerken zoals stadsomwallingen, kerken, kloosters en kastelen weergegeven en was er geen of weinig aandacht voor de burgerlijke architectuur. Het was vaak niet de bedoeling om de huizen in detail of juist weer te geven. Pas vanaf de 19e eeuw verschijnen de eerste gedetailleerde kadasterkaarten. Een concrete huisgeschiedenis is uit het cartografisch materiaal alleen niet af te leiden. De kaarten kunnen wel ondersteunend werken. Naast de gangbare historische kaarten is ook Cartesius geraadpleegd.[10]

Volgende historische kaarten werden opgezocht en geanalyseerd:

- CAI-kaart
- J. Van Deventerkaart
- Ferrariskaart
- Militaire kaart in opdracht van Nederland
- Poppkaart
- Vandermaelenkaart
- Topografische kaartuitgaves van 1864 en 1930

Er werden geen externe specialisten betrokken bij dit onderzoek en geen wetenschappelijke advisering ingewonnen bij derden.

[10] CARTESIUS 2021

2.2 Assessment

In dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van de beschikbare kennis inzake bodemkunde, geomorfologie, historie, cartografie en archeologie met betrekking tot het plangebied en omgeving. Deze informatie vormt de basis voor de archeologische verwachting van het onderzoeksgebied.

2.2.1 Landschappelijk kader

Topografische situering

Het projectgebied is gesitueerd op enkele honderden meters ten zuiden van de historische stadskern van Dendermonde. Het plangebied ligt aan het naar het station vernoemde statieplein. Er liggen twee stationsgebouwen aan het statieplein, het oude en het nieuwe station, respectievelijk uit het midden van de 19e eeuw en van het midden van de 20e eeuw. Het plangebied bevindt zich ten zuidwesten van beide stationsgebouwen en omvat de fietsenstalling die naast het nieuwe station ligt, de vijf perrons en de zuidkant van het station, waar de reizigerstunnel via een brug over de Vondelbeek uitkomt op de zuidelijke parking. De exacte locatie van het plangebied is weergegeven op Plan 1 en Plan 2.

De omgeving rond het projectgebied bevindt zich volgens het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM) tussen + 4,5 en + 6,5 m TAW. Het station en de sporen blijken minstens een meter hoger te liggen dan de terreinen in de directe omgeving (+ 5,7 m TAW tegenover + 4,5 m TAW). Ten oosten en ten westen van het station is op Plan 4 telkens een stijging in het natuurlijke hoogteverloop zichtbaar, terwijl het plangebied net in de vallei van de Vondelbeek ligt. Mogelijk werden de terreinen van het station dan ook ligt opgehoogd om het hoogteverschil met de sporen naar het oosten en het westen te minimaliseren.

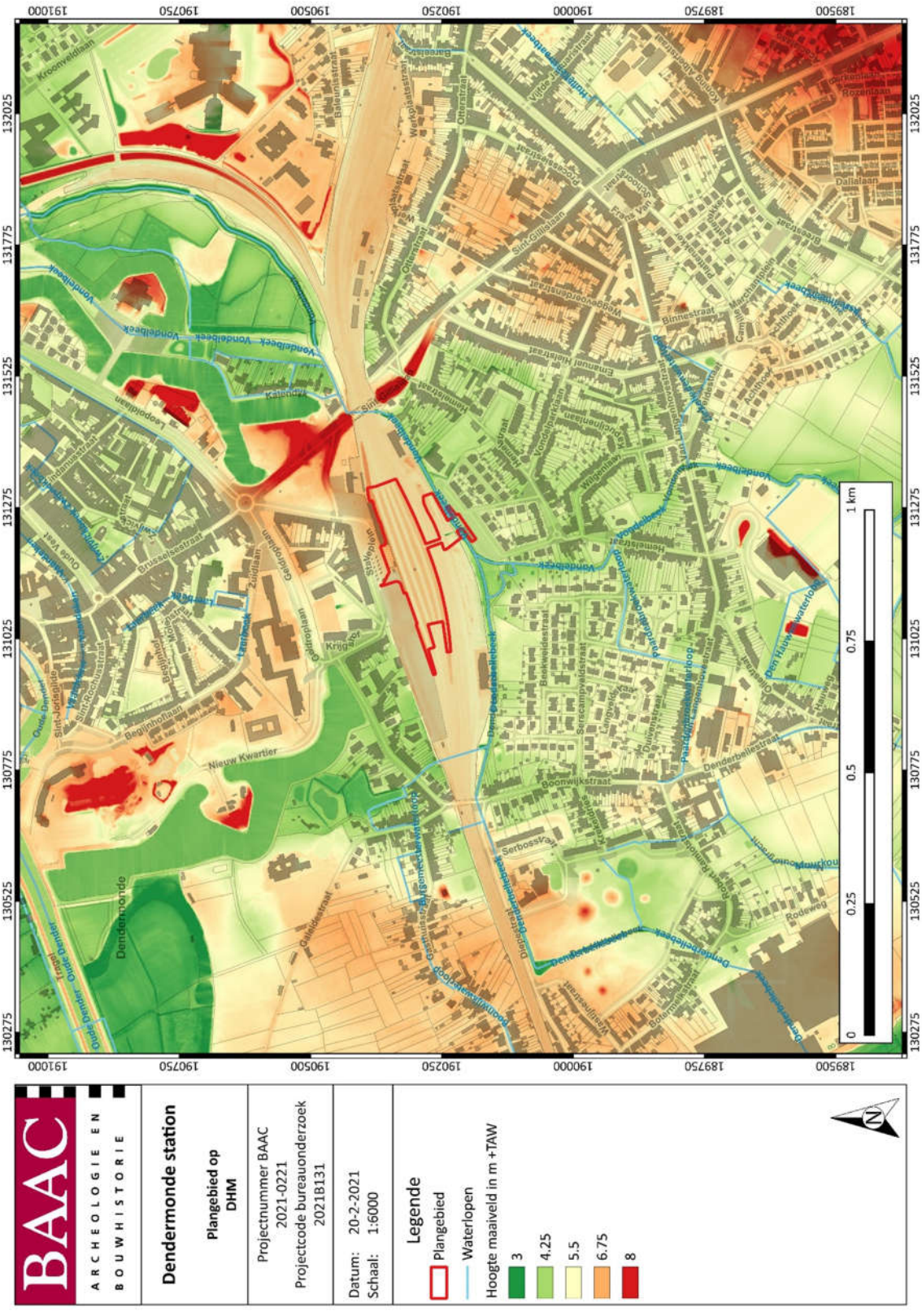
BAAC
ARCHEOLOGIE EN BOUWHISTORIE
Dendermonde station
Plangebied op DHM
Projectnummer BAAC 2021-0221
Projectcode bureauonderzoek 20218131
Datum: 20-2-2021
Schaal: 1:6000
Legende
Plangebied
Waterlopen
Hoogte maaiveld in m +TAW
3
4.25
5.5
6.75
8
0
0.25
0.5
0.75
1 km
N
Dendermonde
Nieuw Kwartier
Vondelbeek
Oude Dender
Goddroplaan
Begijnhofstraat
Boomwijkstraat
Serbossvaart
Rodeweg
Rozenlaan
Dahlialaan
Binnestraat
Hemelstraat
Wilgenlaan
Brusselsestraat
Zuidlaan
Galeidestraat
Kroonveldlaan
Leopoldlaan
Otterstraat
Sint-Gillislaan
Sint-Jorislaan
Sint-Rochusstraat
Serscampveldstraat
Dendermondebeek
Den Hauw
Waterlooplaan
Bolwerkstraat
Bleekstraat
Kapelstraat
Kruisstraat
Molenstraat
Oude Vest
Vest
Vondelbeek
Vondelbeek
Vondelbeek

Plan 5: Plangebied en hoogteverloop op het DHM[12] (digitaal; 1:1; 20.02.2021)

[12] AGIV 2021a

Landschappelijke situering

In geomorfologisch opzicht bevindt het plangebied zich nabij de samenloop van de Dender en de Schelde.[13] Het ontstaan en de historische evolutie van de Oost-Vlaamse stad Dendermonde wordt voor een groot deel bepaald door haar ligging bij beide rivieren. De stad situeert zich in het overgangsgebied tussen de zandstreek in het noorden en de zandleemstreek in het zuiden, maar bevindt zich grotendeels op alluviale bodems van beide rivieren. In de directe omgeving van de historische kern, buiten het alluvium, bevinden zich hoofdzakelijk zandleembodems (droge lichte, matig droge, droge en matig natte zandleembodems) en enkele matig droge en matig natte lemige zandbodems die lokaal opduiken. In het alluvium van beide rivieren komen sterk en zeer sterk gleyige kleibodems voor. De historische kern is gelegen in een laag gebied variërend tussen 4,5 m en 6 m TAW. Door de uitgestrekte bebouwde oppervlakte is de oorspronkelijke microtopografie en bodemgesteldheid in de oudste stadskern niet gekend.

Paleogeen en neogeen (tertiair)[14]

Volgens de tertiair geologische kaart bestaat de ondergrond ter hoogte van het projectgebied uit de zogenaamde formatie van Lede. Deze formatie bestaat uit lichtgrijs fijn zand. Soms komen kalksteenbanken voor in de sterk kalkhoudende grond. Tevens kunnen fossielen (Nummulites variolarius) voorkomen en kan de grond glauconiethoudend zijn. Tevens komt soms basisgrind voor in het pakket.

Quartair[15]

Uit de quartairgeologische kaart (1:50.000) blijkt de ondergrond opgebouwd uit zandige rivierafzettingen afkomstig van een vlechtende rivier. Deze afzettingen variëren tussen zeer fijn tot medium zand, met soms lemige intercalaties die venig kunnen zijn. Boven deze rivierafzettingen kunnen eolische afzettingen voorkomen die lokaal van oorsprong zijn en die mogelijk afkomstig zijn uit de herwerking van tertiair materiaal. Daarboven komen weer fluviatiele afzettingen voor waarbij de textuur varieert tussen klei tot zand, met mogelijk zelfs veen .

[13] DE MOOR & MOSTAERT 1993
[14] BUFFEL et al. 2009
[15] BOGEMANS 1996

Plan 6: Plangebied op de tertiairgeologische kaart[16] (digitaal; 1:50.000; 20.02.2021)

Plan 7: Plangebied op de quartairgeologische kaart 1:50.000[17] (digitaal; 1:50.000; 20.02.2021)

[16] DOV VLAANDEREN 2021b
[17] DOV VLAANDEREN 2021c

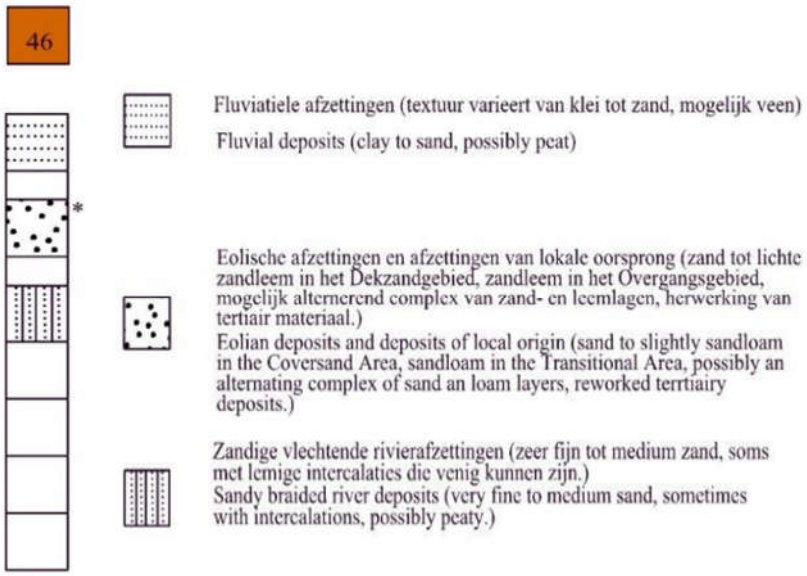

Figuur 4: Kenmerken van de quartairgeologische kaart betreffende het plangebied[18]

Bodem

Op de digitale bodemkaart van Vlaanderen (DOV) is het onderzoeksgebied ingekleurd als bodems van antropogene oorsprong gelegen in stedelijk bebouwd gebied (OB). De in de naaste omgeving gekarteerde bodems zijn zeer natte zandleembodems zonder profiel (Lfp), natte zandleembodems zonder profiel (Lep), matig natte zandleembodems met structuur B-horizont (Ldb), matig natte zandleembodems met sterk gevlekte verbrokkelde textuur B-horizont (Ldcz), matig natte lemige zandbodems met structuur B-horizont (Sdb), droge lichte zandleembodems met sterk gevlekte verbrokkelde textuur B-horizont (Pbc), zeer sterk gleyige kleibodems zonder profiel (Efp), sterk gleyige kleibodems zonder profiel (Eep) (in de vallei van de Vondelbeek) en opgehoogde gronden (ON).

[18] DOV VLAANDEREN 2021c

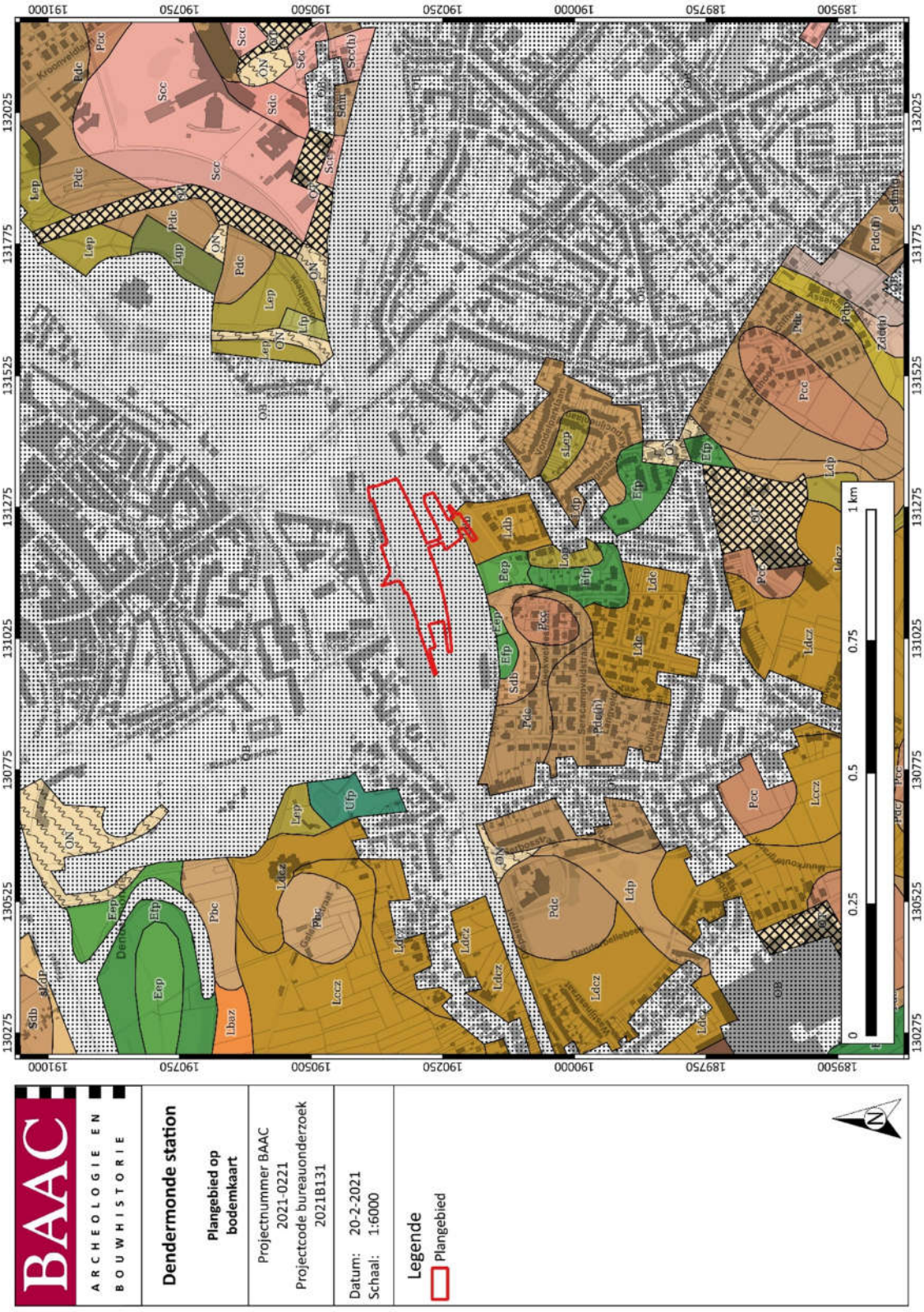

Plan 8: Plangebied op de bodemkaart van Vlaanderen[19] (digitaal; 1:20.000; 20.02.2021)

[19] DOV VLAANDEREN 2021a

2.2.2 Historisch kader[20]

Het plangebied ligt in de gemeente Dendermonde en bevindt zich net ten zuiden van het historische stadscentrum, ten westen van de Brusselse poort, een van de voornaamste historische toegangswegen tot de stad.

In de historische bronnen komt de gemeente pas voor in de 9e eeuw. Het ontstaan van de stad is onlosmakelijk verbonden met de oprichting van de versterking die op een eiland in de Dender werd gebouwd ter hoogte van het huidige justitiepaleis. Dat het mogelijk een kunstmatig gecreëerd eiland betrof, werd aangetoond tijdens archeologisch onderzoek uitgevoerd op de Grote Markt in 2002. Tijdens het onderzoek werden de resten aangetroffen van de voormalige Visgracht, die het eiland aan de westelijke zijde omsloot. Aan de oostelijke zijde werd het eiland omsloten door de Oude Dender. De ronde vorm van de huidige Astridlaan geeft de vroegere loop van de Dender aan. Ten westen van de oever van de Visgracht, op de huidige Grote markt, werden resten van een vergraven kleilaag aangetroffen die mogelijk het resultaat was van het uitgraven van de gracht.

De strategisch belangrijk gelegen versterking vormde de basis van wat later de heerlijkheid Dendermonde zou worden. Ze bleef dienstdoen als machtscentrum van de lokale heren van Dendermonde die een belangrijke plaats in de geschiedenis van middeleeuws Vlaanderen innamen. Niet enkel werden de heren van Dendermonde voogden van de Gentse Sint-Baafsabdij maar ze schopten het in de 11e eeuw reeds tot pairs van de Graaf van Vlaanderen. De eerste historisch gekende heer van Dendermonde is Reingot I van Gent (1034/37-1067), voogd van de Sint-Baafsabdij en stichter van de O.-L.-Vrouwekerk van Dendermonde (midden 11e eeuw). De eerste heer die genoemd wordt naar de hoofdplaats van de heerlijkheid is Reingot II van Dendermonde (1085-1106), tevens voogd van de Sint-Baafsabdij en stichter van het kapittel van Dendermonde. Wanneer precies en door wie de oudste stadsmuren van Dendermonde werden opgericht is niet gekend. Dat de stad zeker voor het einde van de 12e eeuw voorzien was van een vorm van stadsomwalling mag blijken uit een oorkonde uit 1190 verleend aan de stad door Filips van den Elzas, graaf van Vlaanderen en Willem van Béthune, heer van Dendermonde.

Tijdens de 13e eeuw ontwikkelde de kleine stad zich verder tot een belangrijk handels- en machtscentrum, mede mogelijk gemaakt door haar gunstige ligging aan de samenvloeiing van Dender en Schelde. In 1233 schonk Robrecht van Béthune Dendermonde stadsrechten en voor het einde van de 13e eeuw vond een uitbreiding van de stadsomwalling plaats. Uit deze periode dateren de eerste meldingen van de Brusselse Poort en de Mechelse Poort.

De laatste 'echte' heer van Dendermonde is Ingelram van Amboise die in 1334 leenhulde bracht aan de graaf van Vlaanderen. Het is Ingelram van Amboise die in 1337 het ambacht van de lakenwevers toestemming gaf voor de bouw van een nieuwe lakenhalle op de grond voor de burcht (op de plaats van het vroegere neerhof). Vanaf 1355 was de graaf van Vlaanderen, Lodewijk van Male, zelf heer van Dendermonde. Hij gaf opdracht voor de tweede stadsuitbreiding. Mogelijk werd in deze periode de volledige omwalling gerenoveerd. Het huidige stratenplan van de stad verschilt niet zo veel van 14e-eeuws stratenplan. Ook de belangrijkste monumenten van de stad op de Grote Markt dateren uit de 14 e eeuw. Het Vleeshuis is iets ouder en dateert uit het einde van de 13e eeuw. De lakenhalle, het stadhuis en het belfort werden alle in de loop van de 14 e eeuw opgericht. Verder waren er tal van kloosters en kapellen en een oud en nieuw begijnhof aanwezig in de stad. In 1380 werd de stad belegerd, veroverd en geplunderd door de Gentenaars. De oude burcht, die zich nog steeds op een eiland in de Dender bevond, werd niet meer heropgebouwd.

Dit was niet de laatste keer dat de stad oorlogsschade opliep. Op het einde van de 16e eeuw werd de middeleeuwse stadsversterking omgebouwd tot een versterking met bastions. Dankzij de nieuwe

[20] VERVOORT 2018

versterkingen kon de stad zelfs een belegering afslaan van de Fransen in 1667. In 1706, tijdens de Spaanse Successieoorlog, werden de stadsversterkingen echter grotendeels in puin geschoten door Engelse troepen. De stadsversterkingen werden in 1708 heropgebouwd volgens de principes van Vauban. Op het einde van de 18e eeuw werd de vesting echter terug ontmanteld op bevel van keizer Jozef II. Na het Congres van Wenen in 1815 werd Dendermonde opgenomen in de versterkingen van de Wellingtonlinie, wat herstelwerkzaamheden en zelfs uitbreiding van de bastionering van de stad inhield. De aanleg van nieuwe muren, poorten en andere versterkingen startte in 1816. Tot 1906 bleef Dendermonde een vestingstad. Het ontmantelen van de verdedigingswerken bleef echter achterwege, getuige de vele resten in het huidige stadsbeeld.

In 1914 vochten het Duitse en het Belgische leger een zware veldslag uit om de controle van de strategisch erg belangrijke Scheldebrug. Het Belgische leger verzekerde zo het veldleger de mogelijkheid zich terug te trekken uit Antwerpen en kon zich zo terugplooien naar de IJzer. Als wraak werd Dendermonde volledig vernield door het doortrekkende Duitse leger. Samen met de stad ging tevens het stadsarchief in vlammen op, waardoor we beroofd werden van een groot deel belangrijke historische bronnen over de geschiedenis van de stad.

Concluderend kan worden gesteld dat Dendermonde tegen het einde van de 14e eeuw haar hoogtepunt bereikte, echter zou de oorlog met de Gentenaren en de hieraan gekoppelde terugval van de inkomsten van de lakenhandel aan deze groei een einde maken. Na de 14e-eeuwse stadsuitbreiding vonden in Dendermonde geen verdere vergrotingen plaats. Tevens was de groei van de stadsbevolking beperkt door aanhoudend geweld en onrust in de daaropvolgende eeuwen. Dit betekent dat de binnen de stad aanwezige achterliggende grote open ruimtes lange tijd onbebouwd bleven. Pas tegen het einde van de 18e eeuw en in het begin van de 19e eeuw zien we dat deze open gebieden geleidelijk werden ingenomen door kleine industriële complexen. Een evolutie waaraan een abrupt einde kwam bij de Duitse inval in 1914 toen het grootste deel van de stad kwaadwillig in brand werd gestoken door de bezettende troepen[21].

Het station en de bijhorende eerste verbinding tussen Mechelen en Dendermonde (eerste etappe tussen Mechelen en Oostende) werd feestelijk geopend in 1837. Op dat ogenblik stond er een bescheiden houten gebouw. Dit houten gebouw werd reeds in 1849 vervangen door het classicistische 'oud station', dat nog steeds aan het Statieplein staat[22]. Echter, doordat er op het einde van diezelfde eeuw dringend nood was aan meer capaciteit werd dit gebouw in 1880 weer vervangen door een groter houten gebouw. Dat houten gebouw stond op de plek van het huidige 'nieuw station' (erfgoedobject ID48297). In 1940 werd het houten stationsgebouw in brand gestoken op bevel van de stationschef, zodat het uiteindelijk in 1942 werd vervangen door het huidige stationsgebouw. Eerder werd in 1910 de reizigerstunnel onder de sporen aangelegd, net als de luifels op de perrons. Recenter, in 1990, werd de fietsenstalling ten zuidwesten van het station toegevoegd, ter hoogt van de noordelijke ingang van de reizigerstunnel.

2.2.3 Cartografische bronnen

Jacob van Deventer (1550-1565)

Op de kaart van Van Deventer[23] (Plan 9) uit de 16e eeuw is de middeleeuwse omwalling van de stad duidelijk aanwezig. Het plangebied ligt in de velden ten zuiden van de stad. Het wordt doorkruist door een weg, de voorloper van de as Paardentrapstraat-Boonwijkstraat. Ten zuidwesten van het

[21] VERVOORT 2018
[22] INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2021 ID48871 en ID48297
[23] CARTESIUS 2021

plangebied loopt de Vondelbeek nog langs haar vroegere loop naar de stadsgracht. Ten oosten van het plangebied komt de huidige Sint-Gillislaan, de steenweg naar Brussel aan bij de Brusselse poort.

Ferraris (1771-1778)

Op de Ferrariskaart[24] (Plan 10) zijn iets meer details afgebeeld. De verdedigingswerken rondom de stad werden uitgebreid met redans, met een extra vooruitgeschoven verschansing ter bescherming van de Brusselse poort, net ten noorden van het plangebied. Dezelfde weg lijkt door het plangebied heen te lopen en langs weerszijden van het plangebied werden nu ook verschillende bewoningskernen afgebeeld, op de hoger gelegen stukken ten oosten en ten westen van de Vondelbeekvallei.

Militaire kaart in opdracht van Nederland (1815-1830)

Deze kaart (Plan 11) werd opgemaakt in opdracht van de Nederlanders en beeldt naast de verdedigingswerken rondom de stad ook verschillende zones in kaart die geïnundeerd zouden kunnen worden ter verdediging van Dendermonde. Op deze kaart zouden de laatste uitbreidingen van de bastions rondom de stad, gebouwd naar aanleiding van het congres in Wenen en de incorporatie van Dendermonde in de Wellington-linie, afgebeeld moeten zijn. De redans uit de 18e eeuw hebben ondertussen plaats gemaakt voor volwaardige bastions. De Brusselse poort wordt verdedigd door een ravelijn, waar zich nu het stadspark van Dendermonde bevindt. Op deze kaart is nog eens duidelijk te zien dat het plangebied zich bevindt in lager gelegen gebied, dat zich uitstrekt langs de zuidelijke en oostelijke zijdes van de stad en dat werd geselecteerd om onder water gezet te worden om de stad te verdedigen.

Vandermaelen (1846-1854)

Op de Vandermaelenkaart[25] (Plan 12) zijn opnieuw enkele uitbreidingen op de versterking rondom de stad zichtbaar. Niet alleen werd ten noordwesten van het plangebied een extra Ravelijn toegevoegd, ook ten zuiden van het toenmalige station werd een extra verschansing toegevoegd, door de spoorweg van de rest van de omwalling afgescheiden. Deze elementen werden hoogstwaarschijnlijk toegevoegd om het in 1837 gebouwde station te verdedigen. Een andere opmerkelijke verandering is natuurlijk de bouw en de aanleg van het station en de spoorweg. Het stationsgebouw dat op deze kaart staat weergegeven komt overeen met het oude station, dat ten oosten van het huidige stationsgebouw staat. De 19e eeuwse veldschans lijkt het oosten van het plangebied te bedekken.

Topografische kaartuitgave 1864

Op deze kaart (Plan 13) is dezelfde situatie zichtbaar als op de Vandermaelenkaart die ongeveer 10 jaar ouder is. De weg die reeds op de 16e eeuwse kaart van Jacob Van Deventer door het plangebied liep, is er nog steeds. De terreinen binnen het plangebied lijken niet bebouwd te zijn geweest, op de aanleg van de verschansing en de sporen na.

Popp (1842-1879)

Op de Poppkaart[26] (Plan 14) blijkt de verschansing ten zuiden van het station te zijn verdwenen. Op basis van de percelering kan de vermoedelijke locatie nog wel worden achterhaald. Mogelijk moesten de verouderde verdedigingswerken plaats ruimen voor de geplande uitbreiding van het station in 1880. Opmerkelijk is dat de spoorweg, de 'chemin de Fer de Gand à Malines', ten noorden van de huidige perrons lijkt te liggen, ter hoogte van wat nu de parking is van het station. Ook op de topografische kaart uit 1864 lijkt dit het geval. De sporen zijn naar alle waarschijnlijkheid naar het

[24] KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK VAN BELGIË 2020
[25] GEOPUNT 2021d
[26] KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK VAN BELGIË 2020

zuiden opgeschoven ten tijde van de bouw van de voorloper van het nieuwe station in 1880, wat het verschil in oriëntatie zou verklaren tussen het nieuwe en het oude stationsgebouw.

Topografische kaartuitgave 1930

Op de topografische kaart uit 1930 (Plan 15) staat het nieuwe station afgebeeld en lijkt de zone van het station dezelfde oppervlakte in te nemen als ze nu doet. Aan de Hemelstraat verschijnen de eerste woonhuizen, het begin van de verkaveling van het landbouwgebied rondom het plangebied. Opmerkelijk is een kleine driehoekige plas of vijver net ten zuiden van de stationszone, net ter hoogte van de zuidelijke punt van de verschansing ten zuiden van het station. Deze punt lijkt nog steeds zichtbaar in de huidige percelering (Plan 16). Een andere herinnering aan de aanwezigheid van de verschansing is de straatnaam 'Veldschansstraat', gegeven aan een verkaveling net ten zuiden van het plangebied.

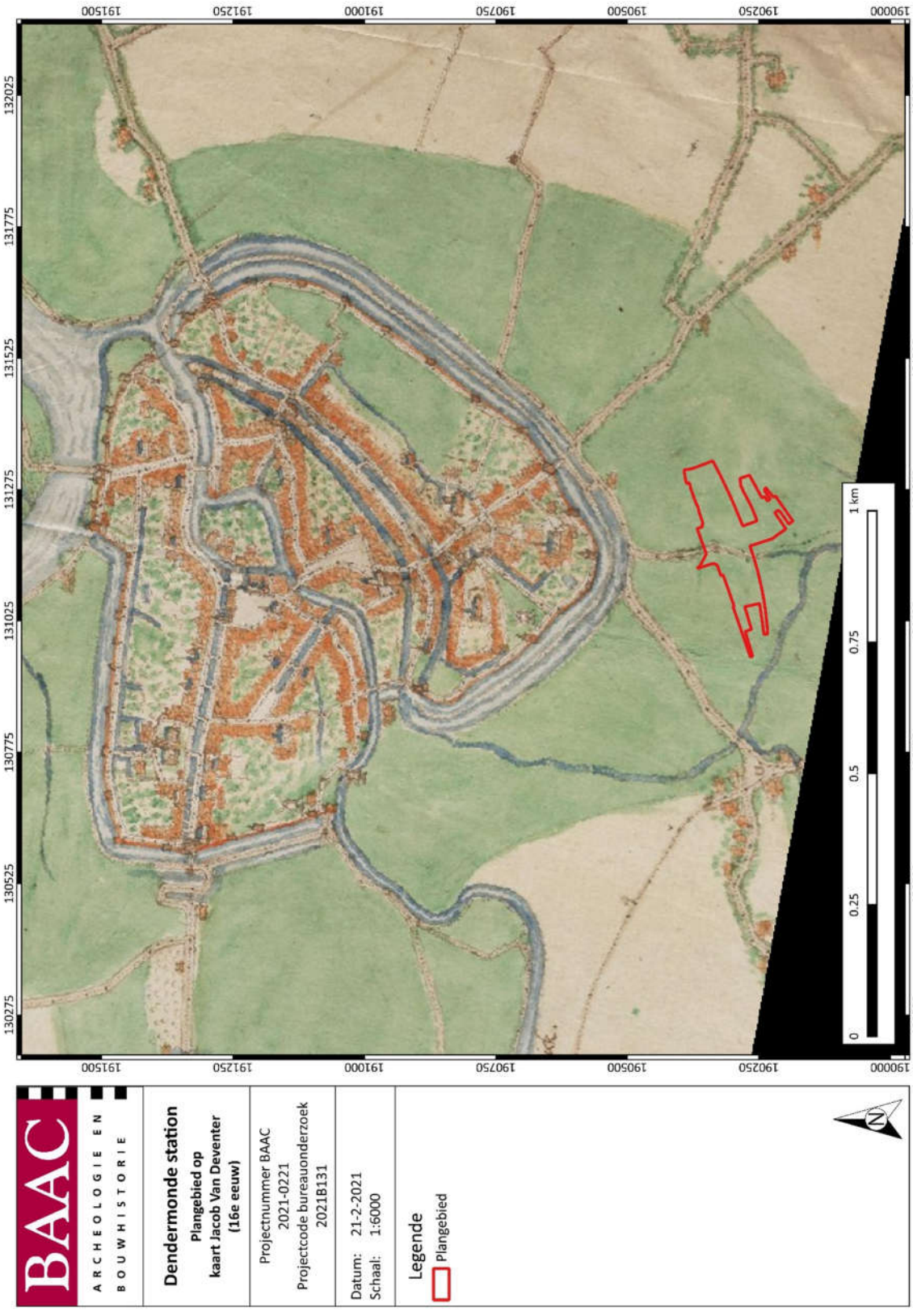

Plan 9: Plangebied op de kaart van Jacob Van Deventer[27] (analoog; 1:8.000; 21.02.2021)

[27] CARTESIUS 2021

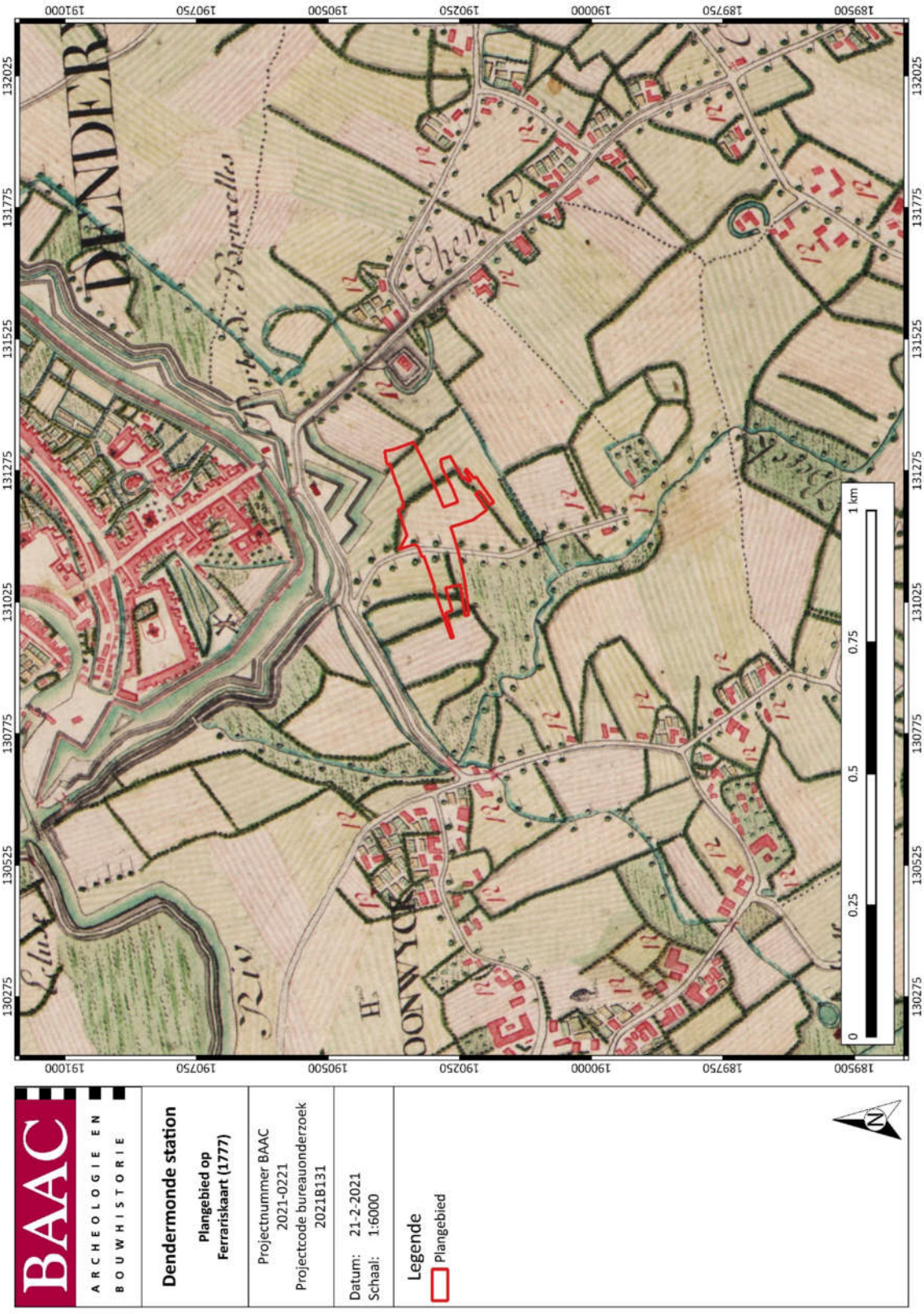

Plan 10: Plangebied op de Ferrariskaart[28] (analoog; 1:25.000; 21.02.2021)

[28] GEOPUNT 2021a

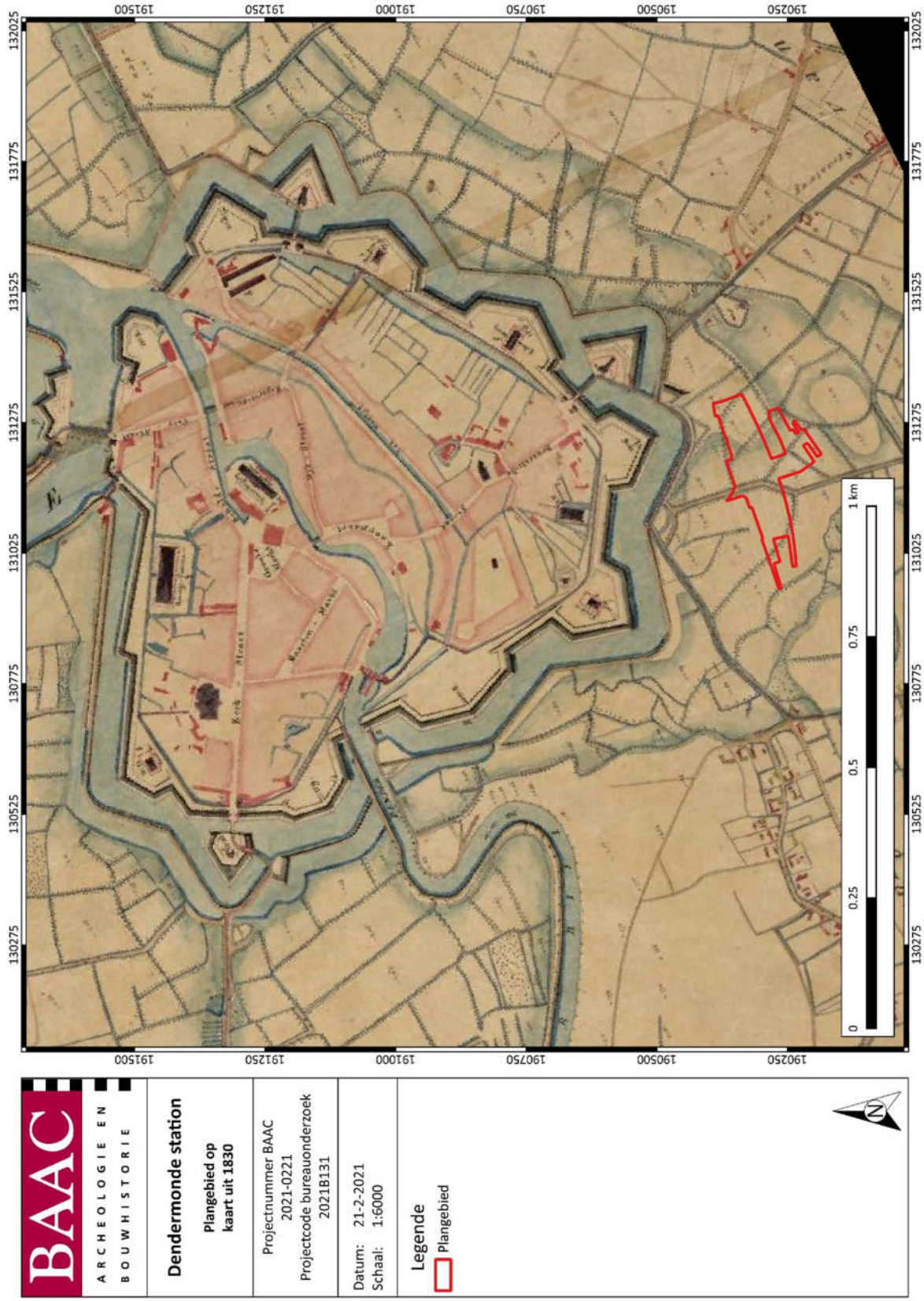

Plan 11: Plangebied op de militaire kaart in opdracht van Nederland[29](analoog; 1:10.850; 21.02.2021)

[29] CARTESIUS 2021

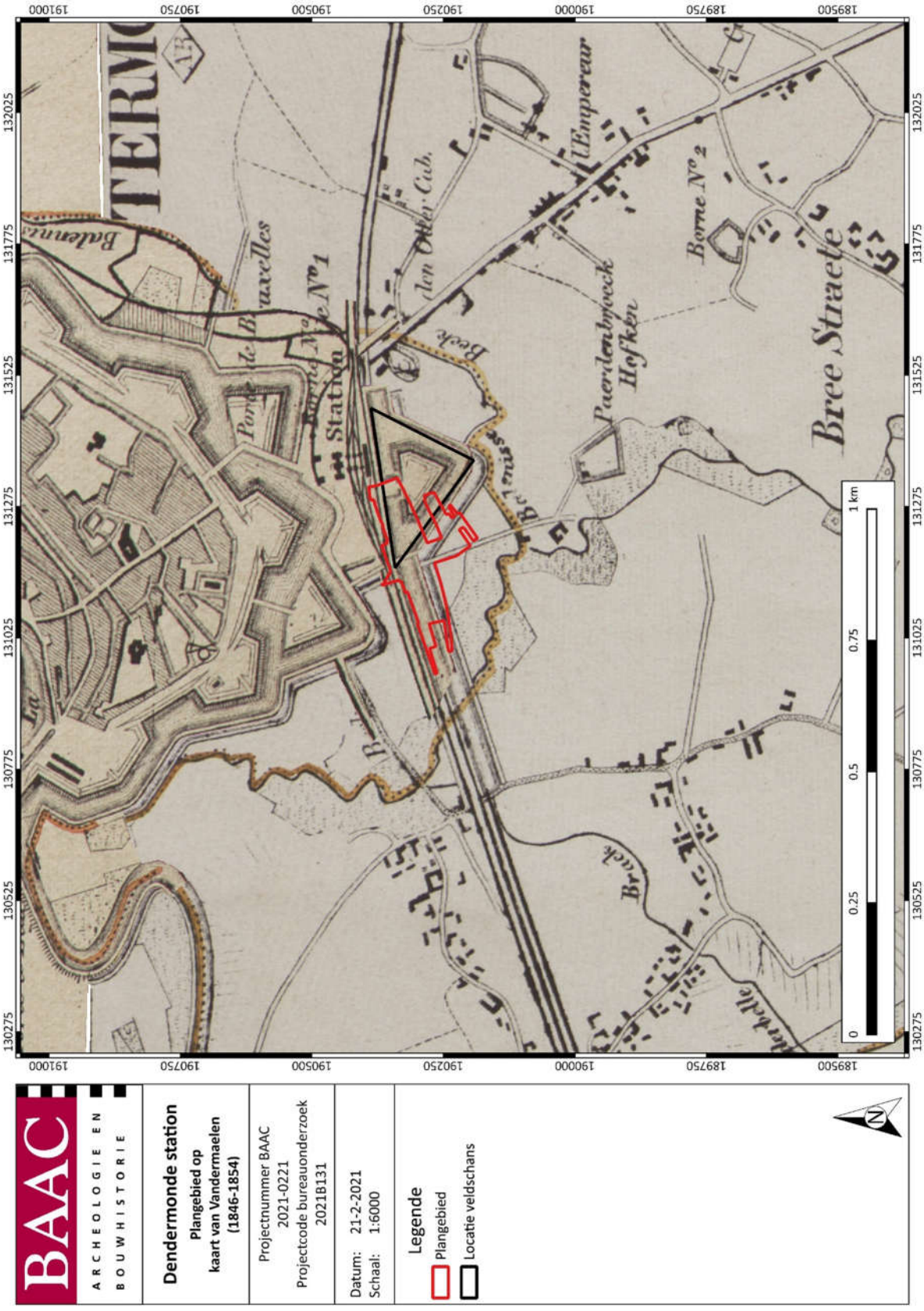

Plan 12: Plangebied op de Vandermaelenkaart[30] (analoog; 1:20.000; 21.02.2021)

[30] GEOPUNT 2021b

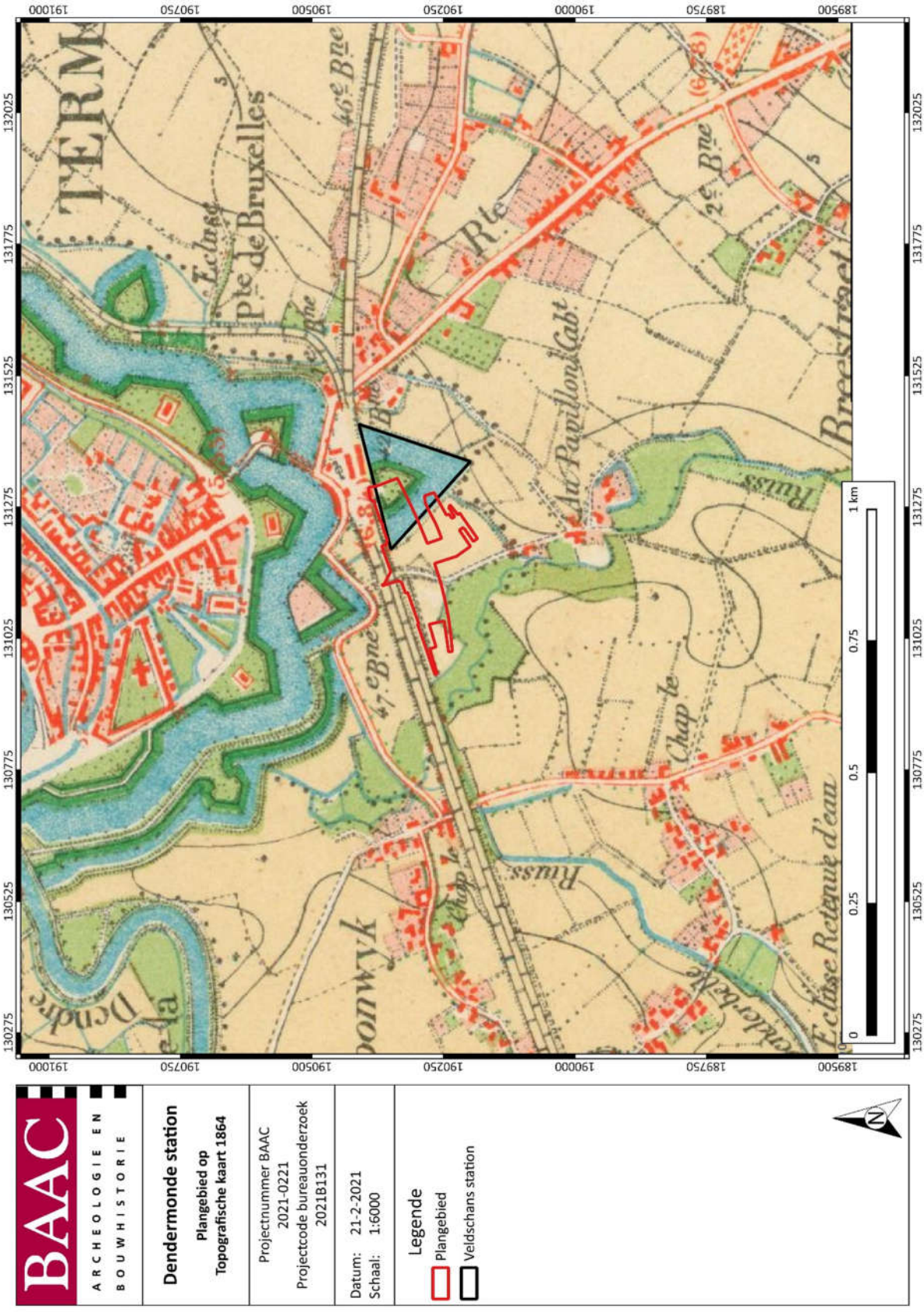

Plan 13: Plangebied op de topografische kaartuitgave van 1864[31] (analoog; 1:20.000; 21.02.2021)

[31] CARTESIUS 2021

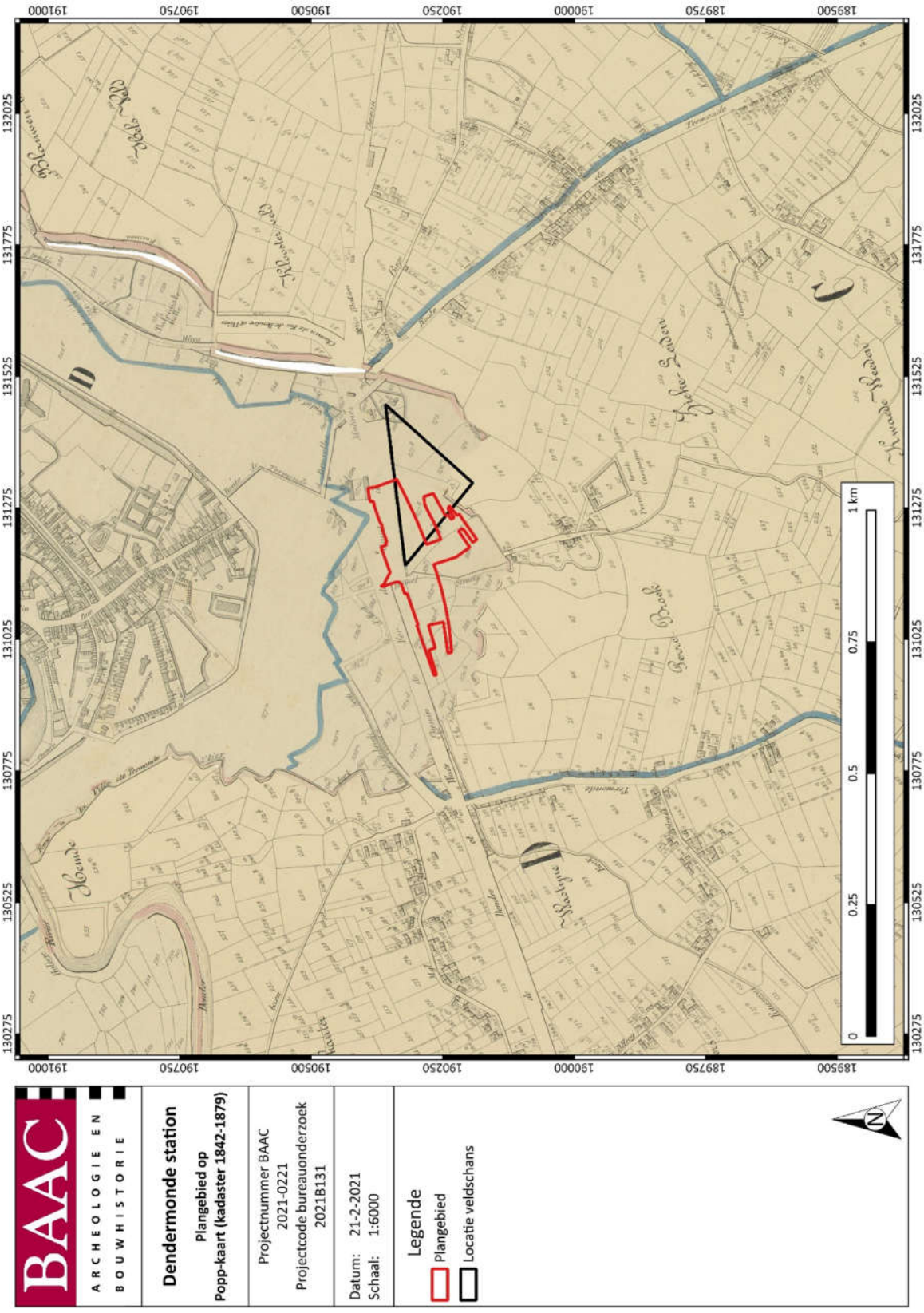

Plan 14: Plangebied op de Poppkaart[32] (analoog; 1:1.250-1:7.500; 21.02.2021)

[32] GEOPUNT 2021c

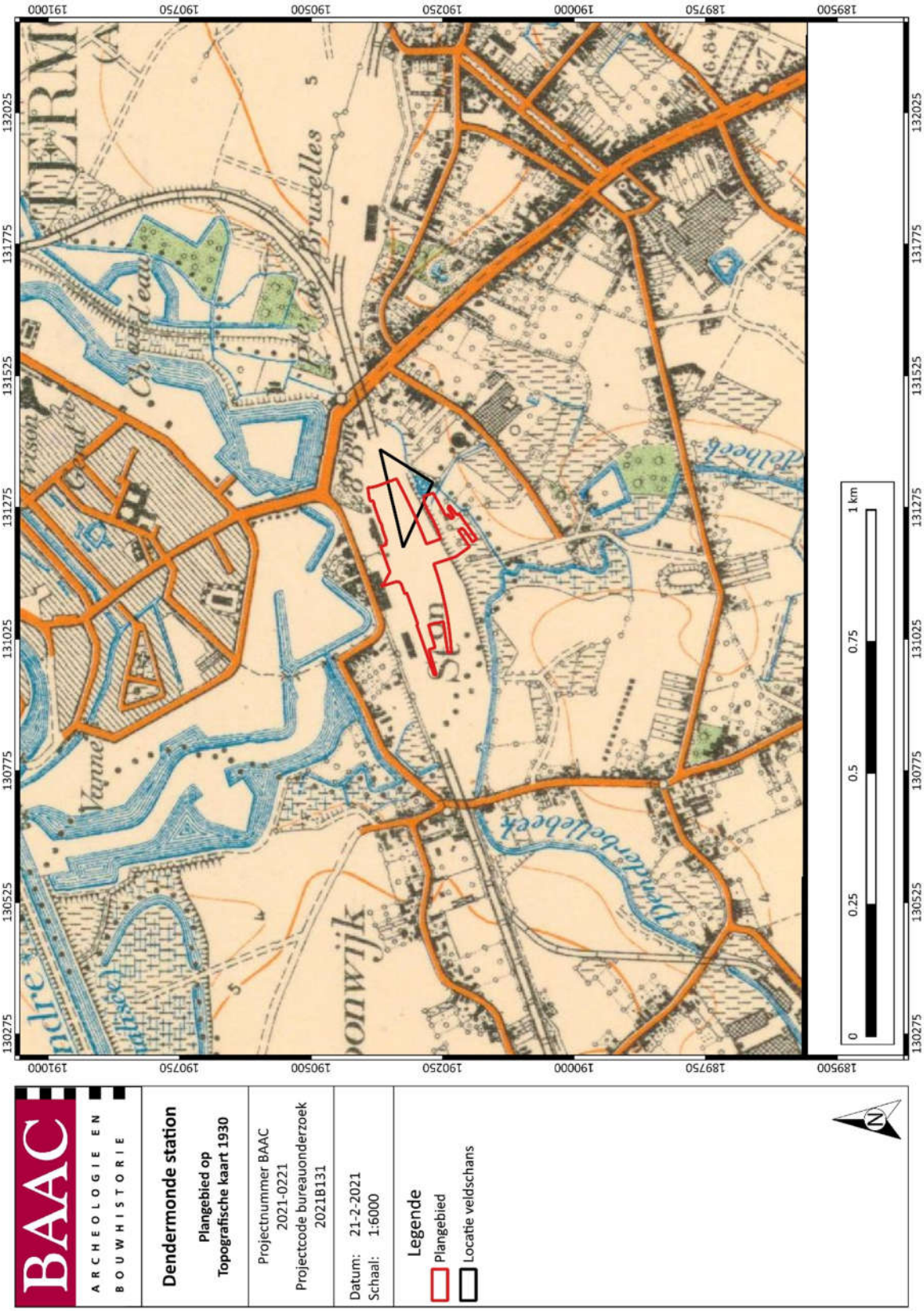

Plan 15: Plangebied op de topografische kaartuitgave van 1930[33] (analoog; 1:20.000; 21.02.2021)

[33] CARTESIUS 2021

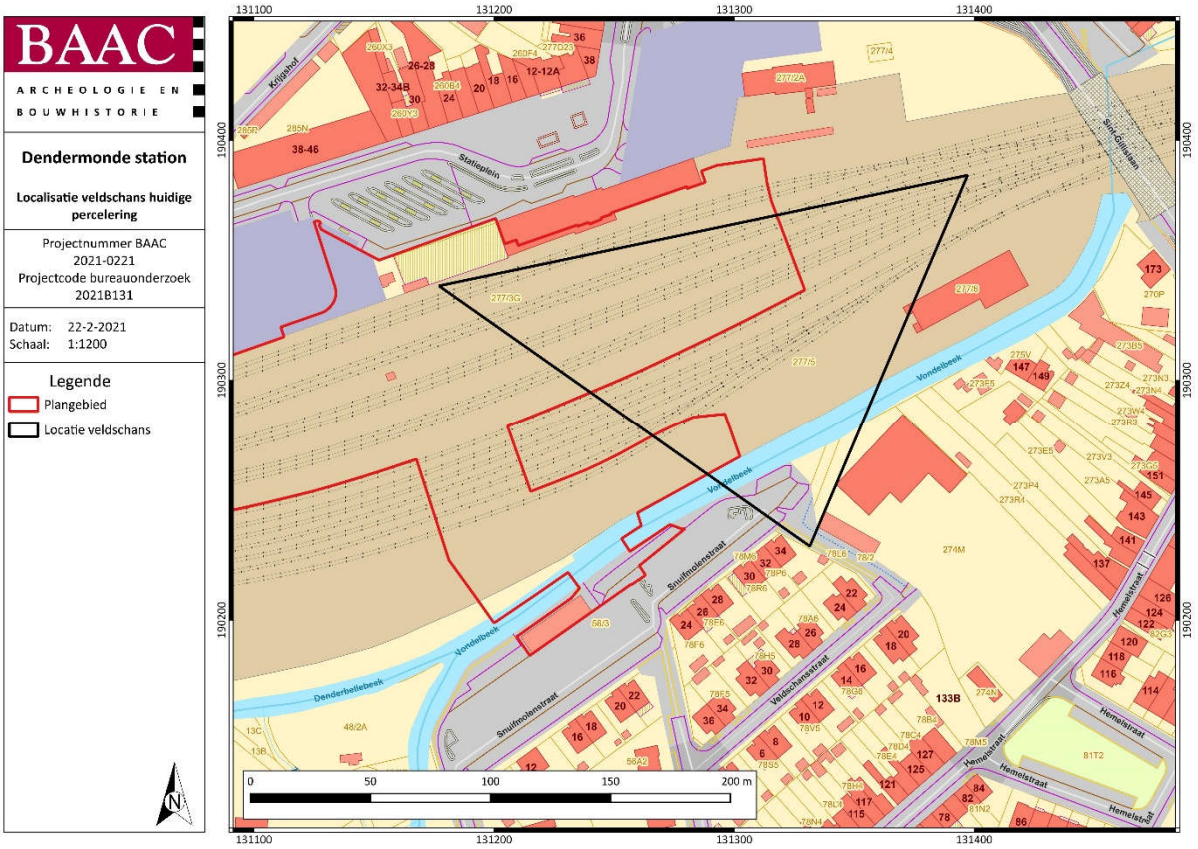

Plan 16: Detail van de percelering en straatnaam die herinneren aan de aanwezigheid van de veldschans (digitaal; 1:1, 22.02.2021)

2.2.4 Archeologisch kader

Centrale Archeologische Inventaris

De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) is een databank van archeologische vindplaatsen in Vlaanderen. Dit overheidsinstrument helpt een inschatting maken over het archeologisch potentieel van het plangebied. Er werd voor geopteerd om in het kader van deze archeologienota geen exhaustief overzicht op te maken van het recente en minder recente archeologisch onderzoek binnen de middeleeuwse stad Dendermonde. Door de grote hoeveelheid aan archeologisch onderzoek in het historische centrum zou het overzicht snel zoek zijn. Bovendien is het resultaat van het onderzoek op terreinen net buiten de stad, die gedurende de historische periodes een vergelijkbare ontwikkeling kenden als het plangebied, meer relevant in het kader van deze bureaustudie. De archeologische kennis van het historische centrum zal wel kort worden besproken. Voor het plangebied zelf, ter hoogte van het Statieplein zijn geen archeologische waarden gekend (Plan 17).[34] Rondom het projectgebied zijn de volgende meldingen gekend (Tabel 1):

[34] CAI 2021

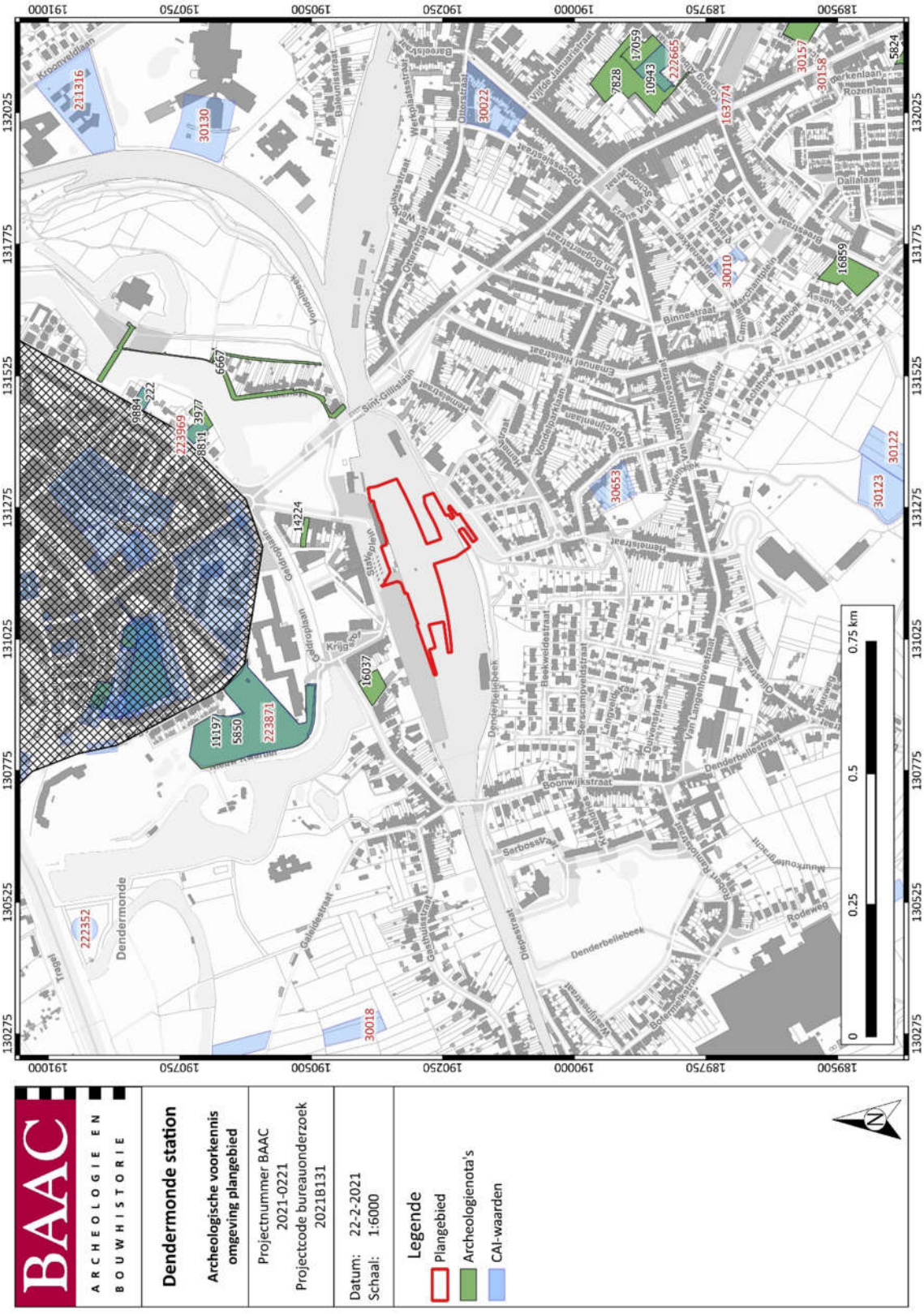

Plan 17: CAI-waarden en (archeologie)nota's in de omgeving van het plangebied[35] (digitaal; 1:1; 22.02.2021)

[35] CAI 2021; AGIV 2021b

Tabel 1: Archeologische waarden in de CAI in de onmiddellijke omgeving van het plangebied.[36]

CAI-NUMMER	OMSCHRIJVING
222352	TRAGEL I / METAALDETECTIE / SCHRAPNEL WO I
30018	SGD 13 / OPPERVLAKTEVONDST - 1986 / FRAGMENT GEPOLIJSTE BIJL
223871	BEGIJNHOFLAAN SCHOOL / PROEFSLEUVEN - 2019 / RECENTE GRACHTEN
223969	LEOPOLD II-SINGEL / PROEFPUTTEN - 2018 / VERDEDIGINGSWERKEN RONDOM STAD
211316	KROONVELDLAAN / PROEFSLEUVEN - 2015 / BEWONINGSSPOREN METAALTIJDEN
30130	SGD 81/OPPERVLAKTEVONDST - 1986/LITHISCH MATERIAAL EN MIDDELEEUWS AARDEWERK
30022	SGD 17 / CARTOGRAFISCH ONDERZOEK / SITE MET WALGRACHT
30653	SGD 2 / CARTOGRAFISCH ONDERZOEK / SITE MET WALGRACHT
30123	SGD 74/OPPERVLAKTEVONDST - 1986/LITHISCH MATERIAAL EN MIDDELEEUWS AARDEWERK
30122	SGD 73/OPPERVLAKTEVONDST - 1986/LITHISCH MATERIAAL EN MIDDELEEUWS AARDEWERK
30010	SGD 3 / CARTOGRAFISCH ONDERZOEK / SITE MET WALGRACHT
222665	LEEG OBJECT
163774	SINT-JOZEFKAPEL / CARTOGRAFISCH ONDERZOEK / VERDWENEN KAPEL 18^{E} EEUW
30157	SGD 92 / CARTOGRAFISCH ONDERZOEK / MOLEN 16^{E} EEUW
30158	SGD 93 / CARTOGRAFISCH ONDERZOEK / MOLEN 16^{E} EEUW

[36] CAI 2021

Ander archeologisch onderzoek in de regio

Tabel 2: (Archeologie)nota's en/of eindverslagen in de regio

AN(BS)/N/EV ID	TOPONIEM	ONDERZOEK	ADVIES
222	DENDERMONDE LEOPOLD II LAAN	BOZ	PS (EN WAT DAARUIT VOLGT)
9884	DENDERMONDE LEOPOLD II LAAN	PS (VERVOLG 222)	GEEN VERVOLG
8811	DENDERMONDE LEOPOLD II LAAN	PP (VERVOLG 3977)	GEEN VERVOLG
3977	DENDERMONDE LEOPOLD II LAAN 6	BOZ	PP (EN WAT DAARUIT VOLGT)
6667	DENDERMONDE KALENDIJK	BOZ	WERFBEGELEIDING
14224	DENDERMONDE STATIONSSTRAAT 18-20	BOZ	GEEN VERVOLG
16037	DENDERMONDE BURGEMEESTER PORTMANSLAAN 39	BOZ	LB (EN WAT DAARUIT VOLGT)
5850	DENDERMONDE BEGIJNHOFLAAN	BOZ	PS
11197	DENDERMONDE BEGIJNHOFLAAN	PS (VERVOLG 5850)	GEEN VERVOLG
16859	DENDERMONDE ACHTHOEK BREESTRAAT	BOZ	LB (EN WAT DAARUIT VOLGT)
7828	DENDERMONDE KONING ALBERTSTRAAT	BOZ EN LB	VAB (EN WAT DAARUIT VOLGT)
17059	DENDERMONDE KONING ALBERTSTRAAT	VAB EN PS (VERVOLG 7828)	GEEN VERVOLG
10943	DENDERMONDE KONING ALBERTSTRAAT	VAB EN PS (VERVOLG 7828)	GEEN VERVOLG

5824	DENDERMONDE HEIRBAAN	BOZ	GEEN VERVOLG

Hoewel er in de directe omgeving van het plangebied, rondom de zuidelijke rand van het middeleeuwse Dendermonde, redelijk veel archeologisch (voor)onderzoek plaats vond, leverde dit onderzoek slechts beperkte resultaten op. Ter hoogte van de Kroonveldlaan werden de resten aangetroffen van bewoning uit de metaaltijden[37] (CAI ID211316). Voorts werden er bij veldprospecties in het kader van een thesis uit 1988[38] verschillende steentijdvondsten gedaan (CAI ID30018, ID30122, ID3023, ID30130), maar veel archeologische trajecten strandden ofwel na bureauonderzoek of na proefsleuven of controleboringen, omdat het plangebied te verstoord bleek. Enkele proefsleuvenonderzoeken aan de rand van de stad konden de loop van de oude stadsgracht helpen reconstrueren en bevestigden het beeld dat voor komt uit het historische kaartmateriaal, maar leverden verder weinig kenniswinst op (NOTA ID9884[39], ID8811[40], ID11197[41]).

Binnen de middeleeuwse stadsgrenzen bleef het archeologische onderzoek beperkt, tot in het begin van de 21e eeuw een groot onderzoek werd opgezet naar aanleiding van werken aan de Grote Markt (CAI ID827). Hierbij werden sporen aangetroffen van de burchtgracht, begraving rondom de burchtkapel en verschillende voorlopers van het marktplein, die opklommen tot de 12e eeuw. Recentere (nood)opgravingen brachten steevast sporen aan het licht van bewoning binnen de stad in de late middeleeuwen en recentere periodes.

Oudere sporen werden aangetroffen op de Zwijvekouter, ten westen van de stad. Hier werden reeds in de jaren ’30 van de 20e eeuw de resten onderzocht van een Gallo-Romeinse en Merovingische begraafplaats (CAI ID30276). Nabij deze begraafplaats zou reeds in de 7e of 8e eeuw een kerkje zijn gesticht, dat later de kern vormde voor de stichting van een cisterciënzinnenklooster, het Zwijveklooster (CAI ID30023). Nog bij onderzoek in 2011 werden ter hoogte van de Zwijvekouter Romeinse sporen aangetroffen (CAI ID159314).

[37] SCHELTJENS 2018
[38] LUYCKX 1988
[39] CORNELIS et al. 2019
[40] VAN NESTE & VERVOORT 2018
[41]

2.3 Synthese onderzoeksresultaten

2.3.1 Datering en interpretatie onderzoeksterrein

Op basis van het historische kaartmateriaal kon niet worden aangetoond dat het plangebied bewoning heeft gekend vanaf de late middeleeuwen. Naar alle waarschijnlijkheid heeft het steeds dienst gedaan als landbouwgebied, tot het begin van de 19e eeuw. Vanaf de aanleg van het station in 1837 en de aanleg van een veldschans ten oosten van het plangebied, werd de ondergrond er sterk verstoord. Bovendien is de ondergrond er sterk opgehoogd.

2.3.2 Archeologische verwachting

Aan de hand van de historische informatie en het kaartmateriaal kan niet met zekerheid gezegd worden of er archeologische waarden in het plangebied aanwezig zijn. Hoewel het plangebied zich buiten de grenzen van de historische binnenstad bevindt, kan het niet worden uitgesloten dat er zich rondom de middeleeuwse stad andere (oudere) bewoningskernen bevonden, getuige de archeologische sites aan de Zwijvekouter (vanaf de Romeinse periode) en de Kroonveldlaan (metaaltijden). Echter, deze sites bevinden zich op hoger gelegen terrein, terwijl het plangebied zich bevindt in de vallei van de Vondelbeek. Ook de aanwezigheid van vondsten uit prehistorische perioden binnen het plangebied kan niet worden uitgesloten.

Wel bevindt mogelijk de 19e eeuwse veldschans zich binnen het plangebied. Echter is het niet waarschijnlijk dat deze in haar volledigheid werd bewaard en dat er meer dan een gedempte gracht werd bewaard.

2.3.3 Syntheseplan

Ondanks het feit dat op basis van de historische en archeologische kennis van de omgeving van het plangebied niet uitgesloten kan worden dat er zich archeologische sporen binnen het plangebied bevinden, lijkt de kans op de aanwezigheid van een archeologische site eerder laag gezien de landschappelijke ligging in het dal van de Vondelbeek. Bovendien lijkt het uitgesloten dat eventueel aanwezige archeologische sporen sterk verstoord zullen worden bij de geplande werken. De terreinen waarop de stationsinfrastructuur werd gebouw zijn sterk opgehoogd. Volgens het DHM liggen de sporen tot wel een meter hoger dan de omliggende terreinen (Plan 18). Bovendien werd de ondergrond binnen het plangebied verstoord vanaf de 19e eeuw. Niet alleen zal de aanleg van de verschansing in het oosten van het plangebied de ondergrond er zo goed als volledig hebben verstoord, ook de aanleg van de tunnel en de trappen er naar toe heeft de ondergrond over een brede strook verstoord, pal in het midden van het plangebied en net op de plek waar de diepste verstoring door de paalfunderingen wordt voorzien. Verder bestaan de geplande ingrepen die dieper reiken dan 1 m onder het maaiveld vooral uit de aanleg van de afvoer van regenwater, waarbij smalle sleuven zullen worden getrokken tussen en onder de bestaande sporen. Eventueel onderzoek in deze sleuven zou slechts een zeer gefragmenteerd beeld opleveren van de ondergrond en de registratie er van zou op zijn minst zeer omslachtig, dan wel onmogelijk kunnen blijken te zijn.

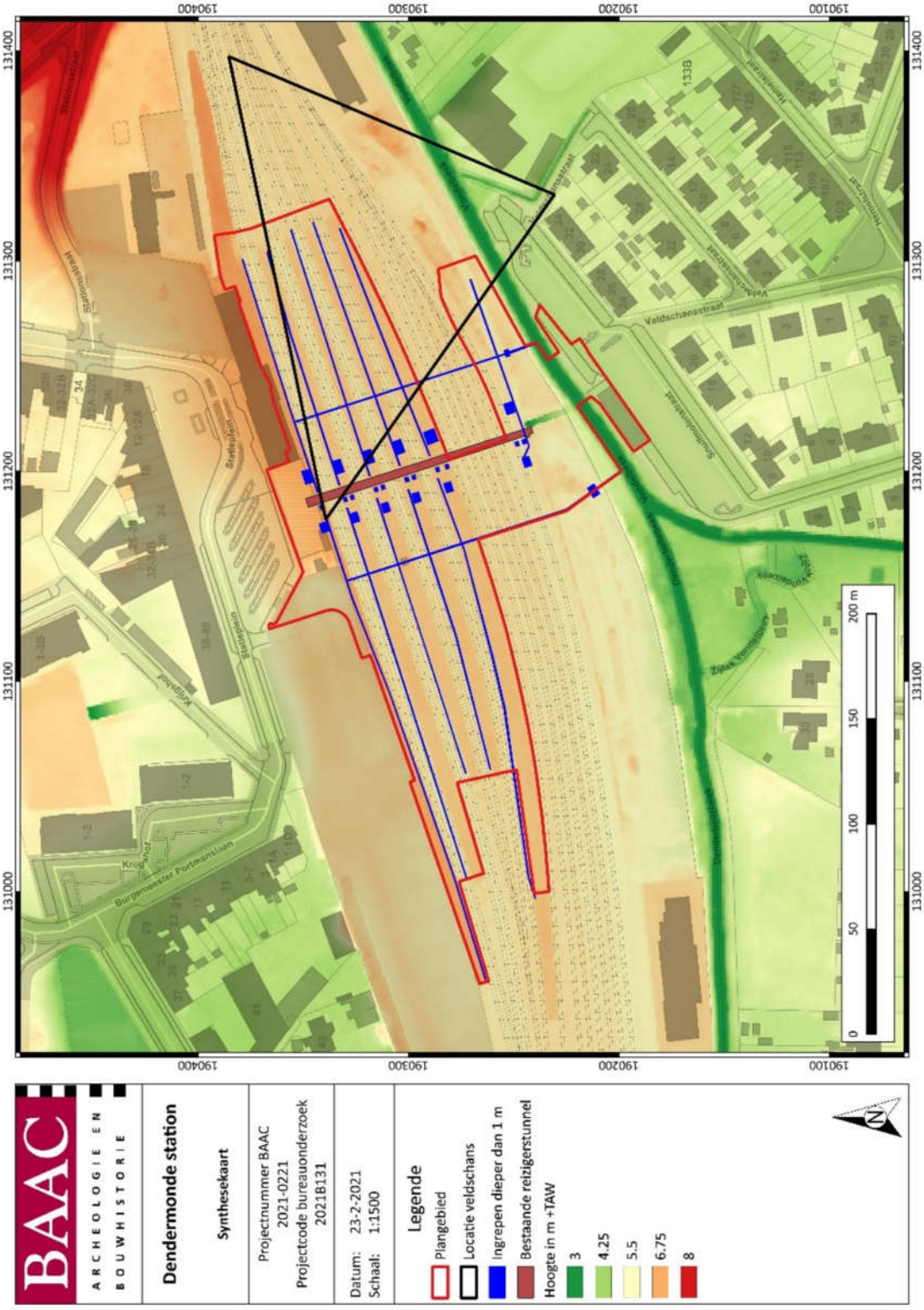

Plan 18: Synthesekaart, met weergave van het DHM, de locatie van de verdwenen velschans en de geplande verstoringen die dieper dan 1 m onder het huidige maaiveld reiken[42] (digitaal; 1:1; 23.02.2021)

[42] AGIV 2021a

2.4 Besluit

2.4.1 Potentieel op kennisvermeerdering

Gezien de lage kans op het verstoren van een archeologische site en het sterk gefragmenteerde beeld dat onderzoek tussen de sporen op zou leveren, wordt het potentieel op kennisvermeerdering zeer laag ingeschat.

2.4.2 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Aangezien er een geen kans bestaat op het behalen van nuttige kenniswinst binnen het plangebied is er geen noodzaak tot verder onderzoek binnen het plangebied.

Samenvatting

Het plangebied 'Dendermonde station' bevindt zich aan het Statieplein in Dendermonde en omvat de perrons, de fietsenstalling en de zuidelijke toegang van het huidige station. Binnen het plangebied plant de initiatiefnemer een herinrichting van de stationsinfrastructuur: een bestaande ondergrondse reizigerstunnel zal vervangen worden door een bovengrondse passerelle. Daarnaast worden de perrons vernieuwd en wordt de afvoer van het regenwater ondergronds aangelegd. Ten slotte wordt de bestaande fietsenstalling in het noorden vervangen door een nieuwe luifel en zal de toegang in het zuiden volledig worden vernieuwd, met de aanleg van een nieuwe brug over de Vondelbeek, die ten zuiden langs het station stroomt in een kunstmatig uitgegraven bedding, en de bouw van een nieuwe fietsenstalling.

Met deze werken gaan verschillende ingrepen gepaard die de ondergrond zullen verstoren. Echter, op basis van het digitale hoogtemodel (DHM) blijkt de stationszone minstens een meter te zijn opgehoogd tegenover de omliggende percelen. Enkel de aanleg van de nieuwe riolering en het plaatsen van paalfunderingen onder de nieuwe passerelle zullen een verstoring van meer dan 1 m onder het maaiveld teweeg brengen.

Op basis van historisch kaartmateriaal, landschappelijke informatie en eerder archeologisch onderzoek in de omgeving van het plangebied kon de verwachting voor het aantreffen voor archeologische sporen eerder laag worden ingeschat, gezien de ligging buiten het historische centrum van Dendermonde en in het dal van de Vondelbeek en verschillende recentere ingrepen binnen het plangebied (bouw en afbraak veldschans, aanleg sporen en perrons). De aanwezigheid van archeologische vindplaatsen binnen het plangebied kon daarmee echter niet worden uitgesloten. Wel kon met grote zekerheid worden vastgesteld dat de bodem in het oostelijke deel van het plangebied volledig werd verstoord bij de bouw van een veldschans in de vroege 19^{e} eeuw. Deze werd reeds voor het einde van de 19^{e} eeuw weer afgebroken.

Gezien de lage archeologische verwachting en de beperkte en gefragmenteerde oppervlaktes die verstoord zullen worden wordt het kennispotentieel zeer laag ingeschat. Door de grote logistieke moeilijkheden die daarenboven in rekening dienen te worden gebracht bij archeologisch onderzoek tussen in werking zijnde sporen, wordt het maatschappelijk onverantwoord geacht om verder onderzoek voor te schrijven.

3 Lijsten

3.1 Figurenlijst

Figuur 1: Zicht op de huidige perrons in het station van Dendermonde, met luifels, bovenleidingspalen en trappen die toegang geven tot de ondergrondse tunnel 6
Figuur 2: Overzicht toekomstige inplantingmet in het paars de werfzone (niet te verstoren), in het blauw de perrons en de nieuwe passerelle en in het groen de herinrichting van de zuidelijke ingang 9
Figuur 3: Doorsnede van de toekomstige inplanting 10
Figuur 4: Kenmerken van de quartairgeologische kaart betreffende het plangebied 18

3.2 Plannenlijst

Plan 1: Plangebied op topografische kaart (digitaal; 1:10.000; 17.02.2021) 2
Plan 2: Plangebied op kadasterkaart (GRB) (digitaal; 1:1200; 23.02.2021) 3
Plan 3: Plangebied met weergave van geplande ingrepen op orthofoto(digitaal; 1:1; 21.02.2021) 8
Plan 4: Plangebied op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM) met waterwegen (digitaal; 1:1; 20.02.2021) 14
Plan 5: Plangebied en hoogteverloop op het DHM (digitaal; 1:1; 20.02.2021) 15
Plan 6: Plangebied op de tertiairgeologische kaart (digitaal; 1:50.000; 20.02.2021) 17
Plan 7: Plangebied op de quartairgeologische kaart 1:50.000 (digitaal; 1:50.000; 20.02.2021) 17
Plan 8: Plangebied op de bodemkaart van Vlaanderen (digitaal; 1:20.000; 20.02.2021) 19
Plan 9: Plangebied op de kaart van Jacob Van Deventer (analoog; 1:8.000; 21.02.2021) 24
Plan 10: Plangebied op de Ferrariskaart (analoog; 1:25.000; 21.02.2021) 25
Plan 11: Plangebied op de militaire kaart in opdracht van Nederland(analoog; 1:10.850; 21.02.2021) 26
Plan 12: Plangebied op de Vandermaelenkaart (analoog; 1:20.000; 21.02.2021) 27
Plan 13: Plangebied op de topografische kaartuitgave van 1864 (analoog; 1:20.000; 21.02.2021) 28
Plan 14: Plangebied op de Poppkaart (analoog; 1:1.250-1:7.500; 21.02.2021) 29
Plan 15: Plangebied op de topografische kaartuitgave van 1930 (analoog; 1:20.000; 21.02.2021) 30
Plan 16: Detail van de percelering en straatnaam die herinneren aan de aanwezigheid van de veldschans (digitaal; 1:1, 22.02.2021) 31
Plan 17: CAI-waarden en (archeologie)nota's in de omgeving van het plangebied (digitaal; 1:1; 22.02.2021) 32
Plan 18: Synthesekaart, met weergave van het DHM, de locatie van de verdwenen velschans en de geplande verstoringen die dieper dan 1 m onder het huidige maaiveld reiken (digitaal; 1:1; 23.02.2021) 37

3.3 Tabellenlijst

Tabel 1: Archeologische waarden in de CAI in de onmiddellijke omgeving van het plangebied. 33
Tabel 2: (Archeologie)nota's en/of eindverslagen in de regio 34

4 Bibliografie

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, 2021. *Code van goede praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren (versie 4.0)*, Brussel. Available at: https://www.onroerenderfgoed.be/sites/default/files/2019-03/CGP_V4_geen_TC_20190322.pdf.

AGIV, 2021a. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Digitaal Hoogte Model. Available at: https://www.geopunt.be/.

AGIV, 2021b. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Grootschalig Referentiebestand (GRB). Available at: https://www.geopunt.be/.

AGIV, 2021c. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Orthofotomozaïek, middenschalig, winteropnamen, kleur, meest recent, Vlaanderen. Available at: https://www.geopunt.be/.

AGIV, 2021d. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Topografische Kaart NGI 1:10000 raster, klassieke reeks. Available at: http://www.geopunt.be.

BOGEMANS, F., 1996. *Toelichting bij de Quartairgeologische Kaart: Kaartblad 23, Mechelen.*, Vlaamse overheid, Dienst Natuurlijke Rijkdommen.

BUFFEL, P., VANDENBERGHE, N. & VACKIER, M., 2009. *Toelichting bij de geologische kaart van België, Vlaams gewest, kaartblad 23 Mechelen, schaal 1:50000*,

CAI, 2021. Centraal Archeologisch Inventaris. Available at: http://cai.onroerenderfgoed.be/.

CARTESIUS, 2021. Cartesius. Available at: www.cartesius.be.

CORNELIS, L., VAN LAERE, E. & VAN REMOORTER, O., 2019. *Nota Dendermonde, Leopold II-laan: Verslag van Resultaten*, Gent.

DOV VLAANDEREN, 2021a. Databank Ondergrond Vlaanderen, Bodemkaart. Available at: https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage.

DOV VLAANDEREN, 2021b. Databank Ondergrond Vlaanderen, neogeen/paleogeen (tertiair). Available at: https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage.

DOV VLAANDEREN, 2021c. Databank Ondergrond Vlaanderen, Quartair. Available at: https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage.

GEOPUNT, 2021a. GEOPUNT VLAANDEREN: Ferrariskaart (1777). Available at: http://www.geopunt.be.

GEOPUNT, 2021b. GEOPUNT VLAANDEREN: Kaart Vandermaelen (1846-1854). Available at: http://www.geopunt.be.

GEOPUNT, 2021c. GEOPUNT VLAANDEREN: Popp-kaart Vlaanderen (1842-1879). Available at: http://www.geopunt.be.

GEOPUNT, 2021d. Toelichting: Vandermaelen (1846-1854).

GOOGLE, 2021. Google Maps. Available at: https://maps.google.be/.

INVENTARIS ONROEREND ERFGOED, 2021. Inventaris onroerend erfgoed. Available at: https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/.

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK VAN BELGIË, 2020. Toelichting: Ferraris (kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden). Available at: http://belgica.kbr.be/nl/coll/cp/cpFerraris_nl.html.

LUYCKX, M., 1988. *Archeologisch onderzoek in de gemeente Sint-Gillis-Bij-Dendermonde, onuitgegeven licentiaatsverhandeling*. RUG Gent.

DE MOOR, G. & MOSTAERT, F., 1993. *Geomorfologische kaart van België 1:50000.*, Leuven.

VAN NESTE, T. & VERVOORT, R., 2018. *NOTA DENDERMONDE – LEOPOLD II-LAAN*, Sint-Niklaas.

SCHELTJENS, S., 2018. *Archeologische opgraving Basisrapport SINT-GILLIS-BIJ-DENDERMONDE KROONVELDLAAN (prov. OOST-VLAANDEREN)*, Ingelmunster. Available at: https://oar.onroerenderfgoed.be/publicaties/ROEV/3837/ROEV3837-001.pdf.

VERVOORT, R., 2018. *Verwachtingsnota Archeologie: Abdijschool, Dendermonde (prov. Oost-Vlaanderen)*,

5 Bijlagen

Bijlage 1: inplantingsplan en doorsnede